

ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซแล บ้านห้วยน้ำริน
ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

โดย นายสมชาย จระบ่อ และคณะ

พฤษภาคม 2546

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซแล บ้านหัวน้ำวิน
ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

โดย นายสมชาย จะม่อ และคณะ

พฤษภาคม 2546

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

ร่างรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่ แชนแล
บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจ็ยดีใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

คณะผู้วิจัย

นาย สมชาย	จะย่อ	หัวหน้าโครงการ
นาย พนาธรรม	จะบุ	ฝ่ายบัญชี
นาย จะย่อ	จะกำ	ทีมวิจัย
นาย จะงะ	แสงทอง	-
นาย มาณพ	จะย่อ	-
นาย นิพนธ์	เสได้	-
นาย จะพือ	แก้หนาน	ผู้ติดตามดนตรี
นาย จะกำทอง	จะดี	ผู้ติดตามศาสนา
นาย จะแบะ	จะบุ	ผู้ติดตามสมุนไพร
นาย แหมะแก	จะกอ	ผู้ติดตามการเดินจะดี
นาง นาทอ	จะหา	ผู้ติดตามการแต่งกาย

พฤษภาคม 2546

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

คำนำ

เนื่องจากงานวิจัยเรื่อง โครงการแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ของเผ่าลาหู่ แซน ได้มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมชนเผ่า ซึ่งมีความสำคัญและจะขาดไม่ได้ ดังนั้นทีมงานวิจัยได้มองเห็นอนาคตของชนรุ่นหลัง เพื่อไม่ให้วัฒนธรรมสูญหายและยังคงอยู่ต่อไปไม่ว่ารุ่นไหนๆ ดังนั้นทีมงานวิจัยจึงได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาค) ให้มาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ทางแนวทางฟื้นฟูและสืบสานประเพณีวัฒนธรรม เพื่อไม่ให้เสื่อมสูญไปกับชนรุ่นหลัง

รายงานวิจัย เรื่อง แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่ แซน เติมนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นโดยมีความเป็นมาของวัฒนธรรมของเผ่าลาหู่ แซน ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และทางทีมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะเป็นประโยชน์กับลูกหลานของชนเผ่าลาหู่ แซน ได้เห็นความสำคัญของประเพณีและสืบทอดต่อไปอย่างไม่มีสูญหายและถูกต้อง ที่ผ่านมามีทีมวิจัยหลายทีมมีข้อผิดพลาดในด้านการจัดทำรายงานและในด้านการใช้ภาษา ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

คณะผู้วิจัย

หนุ่มสาวจะมาพบปะเพื่อมองหาเนื้อคู่ของคนได้อีกด้วย แต่ปัจจุบันผู้คนให้ความสำคัญกับการแต่งงานจะคือน้อยลง สาเหตุมาจากเครื่องดนตรีที่ลดลงทำให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินลดลงไปด้วย และอีกสาเหตุคือผู้คนหันไปสนใจทีวีแทน เช่น พอเต็นจะก็ได้ซึกพักพอละครหลังข่าวมาส่วนใหญ่ก็จะกลับไปดูละครที่บ้านของตัวเอง

ด้านการแต่งกาย การแต่งกายมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันของชนเผ่าลาหู่อย่างมาก เพราะแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าซึ่งไม่มีใครเหมือน และที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ ชาวลาหู่จะต้องแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเท่านั้น หากใครคนใดคนหนึ่งไม่แต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าจะถือว่าไม่เคารพต่อบรรพบุรุษและเทพเจ้า ซึ่งชาวลาหู่จะลงโทษด้วยการไม่นับถือว่าเป็นลูกหลานในชนเผ่า แต่ถึงอย่างไรก็ตามคนรุ่นใหม่ก็ได้เคร่งครัดในเรื่องการแต่งกายเท่าที่ควรบางส่วนแต่งทันสมัยเลียนแบบคนพื้นราบ หรือในการทำพิธีกรรมบางคนก็แต่งชุดไม่ครบเหมือนในอดีต สาเหตุก็มาจากการเลียนแบบแฟชั่นในเมือง ที่นำเข้าโดยเด็กที่ไปเรียนในเมือง หรือผู้ใหญ่ที่เข้าไปทำงานในเมือง รวมทั้งการรับวัฒนธรรมการแต่งกายจากบุคคลภายนอกที่เข้าไปในชุมชน

ด้านสมุนไพร ยาสมุนไพรเป็นยาแผนโบราณที่มีใช้สืบทอดกันมาช้านานตั้งแต่บรรพบุรุษเนื่องจากในอดีตคมนาคมขนส่งไม่สะดวกสบายเหมือนในปัจจุบัน หากมีการเจ็บไข้ได้ป่วยชาวลาหู่จะใช้ยาสมุนไพรที่มีตามป่าเขามาใช้รักษาเยียวยา จากการสำรวจยาสมุนไพรที่มีอยู่ใกล้บริเวณชุมชนเมื่ออยู่ถึง 27 ชนิด และแต่ละชนิดก็มีสรรพคุณในการรักษาที่แตกต่างกัน แต่ในปัจจุบันเมื่อการติดต่อสื่อสารกับภายนอกสะดวกสบายขึ้นชาวลาหู่นิยมไปรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล หรือซื้อยาแผนปัจจุบันมารักษาแทนยาสมุนไพร สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีผู้ที่มีความรู้เรื่องยาสมุนไพรลดน้อยลง ชาวคนสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลัง

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่องแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซแล บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นคนทำวิจัยด้วยตัวเอง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่แซแล 2) เพื่อค้นหาแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าลาหู่แซแล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่มา 5 ด้านด้วยกัน คือ ด้านศาสนา ด้านดนตรี ด้านการเต้นจะคี ด้านการแต่งกาย ด้านสมุนไพร ผลการศึกษาพบว่า

ด้านศาสนา ศาสนามีความสำคัญกับชนเผ่าลาหู่แซแลเป็นอย่างมาก เนื่องจากศาสนาเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่า เป็นตัวบ่งชี้เจตจำนงใจของชนเผ่าให้อยู่ในหลักคุณธรรมและศีลธรรมอันดีงาม ชาวลาหู่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษซึ่งถือปฏิบัติมาอย่างช้านาน และนอกจากนั้นยังมีการนับถือผีต่างอีกเช่น ผีเจ้าป่า ผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีน้ำ ผีเรือน เป็นต้น จากความเชื่อและการนับถือผีต่างๆ ทำให้ลาหู่มีพิธีกรรมทางศาสนาในเทศกาลต่างๆ เพื่อเป็นการบวงสรวงผีและเทพเจ้า เช่น เทศกาลปีใหม่ กินข้าวใหม่ ทำบุญบ้าน เป็นต้น สภาพปัญหาในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนา เพราะจะไปสนใจเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่มาในรูปแบบ ทีวี ซีดี เครื่องเสียง ฯลฯ

ด้านดนตรี ดนตรีมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่แซแลก็เนื่องด้วยเครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่ต้องใช้มาประกอบพิธีกรรมที่สำคัญต่างๆ ในด้านศาสนา หากไม่มีเครื่องดนตรีก็ไม่สามารถที่จะทำพิธีกรรมนั้นๆ ได้ และนอกจากนั้นเครื่องดนตรียังมีความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ เพราะในทุกเทศกาลลาหู่จะมีการเต้นจะคี เครื่องดนตรีจึงมีความสำคัญในการให้ความสนุกสนานครึกครื้น ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาร่วมเต้นในลานเต้นจะคี แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ในปัจจุบันเครื่องดนตรีได้ลดน้อยลงไปมาก และผู้เป่าเครื่องดนตรีเป็นก็ลดน้อยลงเช่นกัน ส่งผลให้พิธีกรรมต่างๆ ที่จะมีการเต้นจะคีมีผู้ให้ความสนใจน้อยลง พิธีกรรมจึงไม่ครึกครื้นและสมบูรณ์แบบเหมือนในอดีต

ด้านการเต้นจะคี ประเพณีการเต้นจะคีได้เกิดขึ้นพร้อมกับศาสนาและความเชื่อของชาวลาหู่ในทุกพิธีกรรมตามเทศกาลต่างๆ จะต้องมีการเต้นจะคีเพราะคนในชนเผ่ามีความเชื่อว่าเป็นการเต้นบวงสรวงเทพเจ้า นอกจากนั้นการเต้นจะคียังทำให้คนในชนเผ่ามีความสมัครสมานสามัคคีกันอีกด้วยเพราะการเป่าเครื่องดนตรีจะต้องมีการช่วยเหลือสับเปลี่ยนกันเป่า การเต้นจะคียังมีความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีการแต่งกายชุดประจำเผ่า เพราะการที่คนลาหู่จะเข้าไปในลานเต้นจะคีได้บุคคลผู้นั้นต้องแต่งชุดประจำเผ่าให้ครบชุด และนอกจากนั้นลานเต้นจะคียังเป็นสถานที่ที่

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
- บทที่ 1 บทนำ	1
- บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของเผ่าลาหู่แซแลบ้านห้วยน้ำริน	4
- บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	7
- บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	20
- บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล ภาคผนวก	35
- ชื่อและประวัติทีมวิจัย	38
- รูปภาพประกอบ	39
- บรรณานุกรม	43

บรรณานุกรม

นายจะกำหลง จะคี สัมภาษณ์วันที่ 29 มี.ค. ถึง 31 มี.ค. 2545 สัมภาษณ์ในด้านศาสนา
ของชนเผ่าลาหู่แซแล

นายจะฟือ แก่หนาน สัมภาษณ์วันที่ 6 เมษายน ถึง 9 เมษายน 2545 สัมภาษณ์ในด้านดนตรี

นายจะแบะ จะบูและนางนาฟือ แซ่แมะ สัมภาษณ์วันที่ 21 เมษายน ถึง 23 เมษายน 2545
สัมภาษณ์ในด้านสมุนไพร

นายแหมะแก จะกอและนายจะยอ จะกำ สัมภาษณ์วันที่ 1 พ.ค. ถึง 3 พ.ค. 2545 สัมภาษณ์
ในด้านการเดินจะคี

นางนาทอ จะทอและนายพนาธรรม จะบู สัมภาษณ์วันที่ 19 พ.ค. ถึง 21 พ.ค. 2545
สัมภาษณ์ในด้านการแต่งกายชุดประจำเผ่าของลาหู่แซแล

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา ความสำคัญกับปัญหา

หมู่บ้านห้วยน้ำรินเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอ(หรือลาหู่) เคยอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขเรื่อยมา โดยอาศัยประเพณีวัฒนธรรมประจำเผ่าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ต่อมาเมื่อความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามา ประกอบกับการที่ประชาชนในหมู่บ้านได้คบค้าสมาคม เข้าสู่สังคมภายนอกมากขึ้น และได้นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างแพร่หลาย เช่น โทรทัศน์ เป็นต้น ทำให้ประชาชนบางกลุ่มหลงใหลและละทิ้งวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง บางครั้งแทบไม่มีเวลาปฏิบัติตามพิธีกรรมประเพณีที่สำคัญเลย เช่น การทำบุญ การเดินจะคี เป็นต้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและเด็กๆ เห็นประเพณีพิธีกรรมเป็นเพียงสื่อกลางที่ทำให้พวกเขาได้มีโอกาสแสดง ความสนุกสนานกันเท่านั้น แทบจะมองไม่เห็นความสำคัญทางด้านจิตสำนึกและความสำคัญที่แท้จริงเลย แม้แต่การแต่งกาย ภาษาและกิจกรรมวัฒนธรรมอื่นๆ ก็รับมาจากแบบอย่างของสังคมพื้นราบอย่างหลากหลาย เช่น การชอบดื่มเหล้าในช่วงเทศกาลประจำปี และชอบทะเลาะวิวาทก่อความวุ่นวายจนทำให้ประเพณีเสียหาย ไม่ให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรมของตนเองเลย หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไป ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ประจำเผ่าก็จะสูญหายไปจากหมู่บ้าน ในที่สุดความไม่สงบสุขก็จะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ดังนั้นผู้นำฝ่ายพิธีกรรม ทีมวิจัยและคณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงได้ปรึกษารื้อฟื้นกันว่า ควรจะช่วยกันแก้ไขฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงามประจำเผ่าเอาไว้ โดยการเปิดอบรมเพื่อชี้แจงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการฝึกสอนเพื่อเป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อไป

ทีมวิจัยชุมชนได้ร่วมกันศึกษารวบรวมข้อมูลด้านประเพณีวัฒนธรรม 5 อย่าง โดยผู้รู้ ทีมวิจัยชุมชนมีส่วนร่วมกันยังไม่มาก เพราะยังไม่ได้เข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัย ทีมวิจัยและผู้รู้ร่วมกันอธิบายถึงงานวิจัยชุมชน จึงทำให้บางส่วนเริ่มมีความสนใจ แต่อย่างไรก็ตามไม่นานทุกคนจะเข้าใจสำหรับข้อมูลที่ให้เก็บ 5 ด้าน เพราะชุมชนมีส่วนรู้ส่วนช่วย โดยเฉพาะผู้รู้และชุมชนรวมทั้งทีมวิจัย และได้สรุปรวบรวมข้อมูล 5 ด้านดังนี้

1. ด้านศาสนา
2. ด้านดนตรี
3. ด้านการแต่งกาย
4. ด้านการจะคี
5. ด้านสมุนไพร

สภาพปัญหาเนื่องจากปัจจุบันกับสมัยก่อนแตกต่างกัน ลาหู่สมัยก่อนอยู่แบบวิถีชีวิตของคนภูเขาเอง ใช้ชีวิตที่เป็นธรรมชาติและเครือญาติกัน ทั้งมีประเพณีของตนเอง แต่ปัจจุบันลาหู่ มีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกและเริ่มนิยมของเทคโนโลยียอมรับวัฒนธรรมภายนอก เหตุนี้จึงทำให้เด็กรุ่นใหม่เริ่มละทิ้งประเพณีของตนเอง ทั้งชุดประจำเผ่า การเต้นจะก็ก็ไม่ค่อยสนใจ คนตรีประจำเผ่าก็คิดว่าล้าสมัย เป็นเพราะเหตุนี้ ทีมวิจัยและผู้วิจัยจึงร่วมมือกันทำโครงการแนวทางการฟื้นฟูและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่ด้วยตนเอง เพื่อที่อยากจะให้ลาหู่ทุกคนรู้ว่าสิ่งที่ทุกคนมีอยู่แล้วเป็นสิ่งสำคัญและควรที่จะอนุรักษ์ไว้ ควบนานเท่านั้นและถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนในโลกนี้ไม่มีเหมือนลาหู่แน่แล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต
2. เพื่อค้นหาแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

คำถามหลักของการวิจัย

จะมีแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของเผ่าลาหู่แลแซได้อย่างไร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีด้านต่าง ๆ คือ ศาสนา คนตรี การแต่งกาย การเต้น จะก็ และสมุนไพร
2. ได้แผนและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล
3. ได้ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละด้านจากผู้รู้ พร้อมทั้งปัญหาวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้น
4. ได้ข้อมูลของสภาพปัญหาวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าโดยเรียงลำดับตามความสำคัญ
5. ได้แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าลาหู่แลแซ

ระยะเวลาดำเนินงาน

เริ่มตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนสิงหาคม 2545 รวม 6 เดือน

งบประมาณ

จำนวน 56,770 บาท(ห้าหมื่นหกพันเจ็ดร้อยเจ็ดสิบบาท)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศัพท์	ความหมาย
- ขอทิชอก่อ	วัฒนธรรมประเพณี
- เคาะจาเลอ	ปีใหม่
- จะซือจาเลอ	กินข้าวใหม่
- คะกูห์เลอ	ส่งเคราะห์หมู่บ้าน
- โบคิเลอ	ทำบุญ
- หรีอซากูห์เลอ	ทำบุญบ้าน(เลี้ยงผีเรือน)
- แก่หลูป่า	ปุจาร์ย(ผู้นำศาสนา)
- แปติูห์ป่า	ผู้นำฝ่ายพิธีกรรมและสวด
- คะแฉ่ฝา	ผู้นำหมู่บ้านในการตกลงกฎเกณฑ์ในหมู่บ้าน
- จ่าลี	ช่างตีเหล็กประจำหมู่บ้าน(หรือชาลา)
- ซากูห์เลอ	เรียกขวัญ เมื่อเจ็บป่วยหรือมีลางสังหรณ์ไม่ดี
- โบเตจ่อ	เลี้ยงผีบรรพบุรุษ ที่เวียนมาถึง
- คะอู๋มาหมื่อ	การเลี้ยงผีก่อนจะปลูกพืช
- เคาะหนี่หงะ	การใส่ผีหลังปีใหม่ สิ่งที่ไม่ดีให้ออกจากหมู่บ้าน
- อิกะหรีอหนี่	การเลี้ยงผีน้ำ
- นากี้	การบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทางก่อนปลูกข้าว
- ซาปี	การบวงสรวงเจ้าที่ให้ปกป้องหมู่บ้าน
- หน่อโกมา	แคนใหญ่เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีต่างๆ
- หน่อซี	แคนกลางเป็นเครื่องดนตรีที่รองจากแคนใหญ่
- หน่อแกแหละ	แคนเล็กเครื่องดนตรีที่ช่วยสร้างความสนใจเพราะทำให้สนุกสนาน
- แฉ่	ขลุ่ยที่ใช้เป่าเพื่อความรักของหนุ่มสาว
- อาปู	เลื้อ(เลื้อยคลุม)
- ห่า	กางเกงลาหู่
- อะยี้	ผ้าคลุมศีรษะ
- อ่อคือ	เครื่องประดับทุกอย่างและที่กรบชุดของลาหู่
- คีอเตาะกู	ถุงน่องที่เป็นเอกลักษณ์ของลาหู่แลแซ
- จะคี่	การเดินรำของชนเผ่าลาหู่แลแซ
- นะซือแนะหย่อย	ยาสมุนไพรตามธรรมชาติ
- คะเวไทย	สวัสดิ์,ขอบคุณ

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของเผ่าลาหู่แซแล หมู่ 8 บ้านห้วยน้ำริน

ประวัติความเป็นมาของเผ่าลาหู่แซแล

ลาหู่มีความเชื่อและเล่าต่อกันมาว่า เผ่าลาหู่หรือชนชาติลาหู่ในอดีตซึ่งนานมาแล้วหลายศตวรรษได้อาศัยอยู่ในประเทศจีนเป็นเวลานานพอสมควร ต่อมาประเทศจีนเกิดสงครามขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ไม่สงบสุข สงครามในครั้งนี้เป็นสงครามระหว่างเชื้อชาติจีนกับกุลา ระหว่างการทำสงครามนั้นจีนได้ขอความช่วยเหลือจากเผ่าลาหู่แซแล แต่กลับได้รับการปฏิเสธ เป็นเพราะลาหู่ไม่อยากจะเกี่ยวพันด้วย ดังนั้นกุลาจึงได้ไปขอความช่วยเหลือจากเผ่าลีซอ แต่ก็ได้รับการปฏิเสธอีกเช่นกัน จีนกับกุลาจึงได้ทำสงครามกัน จีนได้รับชัยชนะจากกุลา จากนั้นประเทศจีนก็ได้เกิดความสงบสุขอีกครั้งหนึ่ง และแล้วต่อมาจีนก็ได้รื้อฟื้นอดีตคอนไปขอความช่วยเหลือจากลาหู่ จึงเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมาก จนได้เกิดทำสงครามกับเผ่าลาหู่ แต่ก็ได้รับความพ่ายแพ้ไป สาเหตุที่ทำให้ลาหู่ได้รับชัยชนะในครั้งนี้เป็นเพราะลาหู่มีอาวุธที่ดีกว่าจีน คือ มีด และหน้าไม้พิเศษที่สามารถยิงครั้งเดียวได้สามดอก แต่จีนก็ยังไม่ละความพยายามที่จะเอาชนะลาหู่ให้ได้ จึงเกิดความคิดอย่างหนึ่งคือ ผลิตเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า "อาถ่า" เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเล็กๆที่ผลิตจากไม้ไผ่ จีนจึงวางแผนนำเครื่องดนตรีชนิดนี้ไปแลกกับหน้าไม้ โดยใช้ให้ชายหนุ่มรูปงามไปเป่าให้สาว ๆ ลาหู่ฟัง จนสาวลาหู่ติดใจกับเครื่องดนตรีชนิดนี้ เข้าเป่าหมายของจีน จีนจึงให้หนุ่ม ๆ เอา อาถ่า ไปแลกกับหน้าไม้มาให้หมด แล้วจีนก็เปิดสงครามกับลาหู่อีกครั้ง จีนได้รับชัยชนะเพราะลาหู่ขาดอาวุธสำคัญดังกล่าว จึงไม่สามารถอยู่ในประเทศจีนต่อไปได้ จึงอพยพมาอยู่ที่ประเทศพม่าได้หนึ่งยุคสมัย ต่อมาได้อพยพมาอยู่ที่คอย "จะตอย" ซึ่งเป็นเขตชายแดนระหว่างพม่ากับไทย ต่อมาได้อพยพจากคอยสามจุ มาอยู่ที่คอยลาน ก็เพราะว่าเวลาทำมาหากินก็ต้องแบ่งให้กับพม่าหรือไทยส่วนหนึ่ง ขึ้นอยู่กับว่าทำในเขตประเทศใด อาศัยอยู่ที่คอยลานนานพอสมควร ต่อมาก็พากันอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ อ.แม่สลด จ.ตาก อยู่ได้ประมาณ 20 ปี บางกลุ่มก็เกิดความคิดขึ้นมาว่า สถานที่อื่นน่าจะ มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์กว่า จึงได้แยกย้ายกันไปตามพื้นที่ที่คิดว่าอุดมสมบูรณ์กว่านั้น เช่น อ.อมก๋อย อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย และอีกส่วนหนึ่งยังคงอยู่ที่ อ.แม่สลด จ.ตาก จนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนชาวบ้านห้วยน้ำรินได้อพยพมาจาก อ.แม่สลด จ.ตาก มาอยู่ที่บ้านแม่โต ซึ่งเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ในปัจจุบัน อยู่ได้ประมาณ 10 กว่าปี คิดว่าอยู่ห่างไกลความเจริญเกินไป จึงพากันมาอยู่ที่บ้านดอยมด อยู่ได้ประมาณ 15 ปีเกิดความขัดแย้งกันในหมู่บ้าน จึงแตกแยกออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านห้วยโป่ง 2. บ้านห้วยม่วง 3. บ้านแสนเจริญ 4. บ้านห้วยน้ำริน 5. บ้านดอยมด

ประวัติการจัดตั้งหมู่บ้าน

บ้านห้วยน้ำรินได้จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2517 โดยได้อพยพมาจากบ้านดอยมด ปัจจุบันมีครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านทั้งหมด 73 ครัวเรือน

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป

บ้านห้วยน้ำรินตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้าประมาณ 43 กิโลเมตร อยู่ทางทิศใต้ ของตำบลแม่เจดีย์ใหม่ การเดินทางจาก จ.เชียงใหม่ - เชียงราย ระหว่างกิโลเมตรที่ 63 - 64 แยกขวาไปตามเส้นทางลาดลงอีกประมาณ 9 กิโลเมตร

บ้านห้วยน้ำรินมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 3.84 ตารางกิโลเมตร (2,307 ไร่) จำแนกเป็น

- พื้นที่อยู่อาศัย ประมาณ 75 ไร่ (ร้อยละ 3.25 ของพื้นที่ทั้งหมด)
 - พื้นที่การเกษตร ประมาณ 480 ไร่ (ร้อยละ 20.81 ของพื้นที่ทั้งหมด)
 - พื้นที่สาธารณะ ประมาณ 2 ไร่ (ร้อยละ 0.09 ของพื้นที่ทั้งหมด)
 - พื้นที่ป่าไม้และภูเขา ประมาณ 1,750 ไร่ (ร้อยละ 75.86 ของพื้นที่ทั้งหมด)
- พื้นที่การเกษตรจำแนกเป็น
- พื้นที่พืชไร่ ประมาณ 100 ไร่ (ร้อยละ 26.69 ของพื้นที่ทั้งหมด)
 - พื้นที่พืชสวน ประมาณ 318 ไร่ (ร้อยละ 65.80 ของพื้นที่ทั้งหมด)
 - พื้นที่ปลูกผัก/ดอกไม้ ประมาณ 65.25 ไร่ (ร้อยละ 13.50 ของพื้นที่ทั้งหมด)

ข้อมูลด้านกายภาพ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชัน มีที่ราบและที่ลาดเชิงเขาเล็กน้อย ความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว มีลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ ลำห้วยแม่น้อย

ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านห้วยน้ำรินมีอาชีพหลักคือการทำไร่และทำสวน พืชไร่ที่ปลูกกันเป็นส่วนใหญ่ คือ ข้าว ข้าวโพด ถั่วแดง ในส่วนพืชสวนที่ปลูกก็มีทั้ง ไม้ผล ไม้ดอก และผักอันได้แก่

- ไม้ผลที่ปลูก คือ บัวย พลับ ท้อ ลิ้นจี่ ไม้ผลที่กล่าวมาส่วนใหญ่ก็เป็นไม้ผลที่โครงการหลวงให้การส่งเสริมและสนับสนุน
- ไม้ดอกที่ปลูก คือ ดอกฟุทซี่ (ตุ้มเงินตุ้มทอง) ดอกลิเอทริส (ดอกม่วง) และเฟิร์นหนัง

- ผักที่ปลูก คือ ผักสะหลัดหวาน สะหลัดหัว (หอมฟ่อ) ผักสะหลัดใบแดง เป็นต้น

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ในด้านการประกอบอาชีพ และด้านรายได้ มีข้อมูลดังนี้

- ครัวเรือนที่ทำการเกษตรมีจำนวน 49 ครัวเรือน (ร้อยละ 92.45 %)
- ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพรับจ้างมีจำนวน 36 ครัวเรือน (ร้อยละ 67.92)
- ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพค้าขายมีจำนวน 4 ครัวเรือน (ร้อยละ 7.55)
- ประกอบอาชีพอื่นๆ 39 ครัวเรือน (ร้อยละ 73.58)

ในด้านรายได้เฉลี่ย 20,000 บาท ต่อปี ต่อครอบครัว ซึ่งได้มาจากภาคเกษตร 15,000 บาท และนอกภาคเกษตร 5,000 บาท

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ทีมวิจัยได้มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานบริบทชุมชนและศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าลาหู่ชนแล 5 ด้าน อันได้แก่

1. ด้านศาสนา
2. ด้านดนตรี
3. ด้านการเดินจะคี
4. ด้านการแต่งกาย
5. ด้านสมุนไพร

ซึ่งได้สรุปขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยโดยแบ่งออกเป็นรายการกิจกรรมได้ทั้งหมด 10 กิจกรรม ดังนี้

1. จัดเวทีชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชาวบ้านทุกคนได้รับรู้และเข้าใจต่อการทำโครงการวิจัย
2. เพื่อชี้แจงงบประมาณทั้งหมดของการดำเนินงาน

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยหลัก 6 คน
2. ผู้รู้ทั้ง 5 ด้าน 7 คน อันได้แก่
 - 2.1 ผู้รู้ด้านดนตรี 1 คน
 - 2.1 ผู้รู้ด้านศาสนา 2 คน
 - 2.3 ผู้รู้ด้านการแต่งกาย 1 คน
 - 2.4 ผู้รู้ด้านการเดินจะคี 1 คน
 - 2.5 ผู้รู้ด้านสมุนไพร 2 คน
3. ชาวบ้าน 33 คน

เวลา / สถานที่

1 วัน / บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

วิธีการ

- ตัวแทนทีมวิจัยหลักประกาศเสียงตามสายเพื่อนัดเวลาและสถานที่ประชุม
- หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยหลักชี้แจงเกี่ยวกับโครงการวิจัยและงบประมาณ โดยบอกความเป็นมาของโครงการ / วัตถุประสงค์โครงการ / เป้าหมายของ

โครงการ / ชี้แจงรายละเอียดการได้มาของงบประมาณและการใช้งบ
ประมาณ / ชี้แจงระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัยและชี้แจงขั้นตอนการ
ดำเนินงาน

เครื่องมือ

สมุดจดบันทึก (เครื่องเขียนต่างๆ)

ผลที่ได้

ทีมวิจัยได้รับความร่วมมือจากผู้รู้ ผู้สนใจ กลุ่มเยาวชนและกลุ่มสตรี

2. การรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้รู้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ข้อมูลประชากร / อาชีพ / ผู้รู้
/ สภาพแวดล้อมของชุมชน

ผู้เข้าร่วม/ผู้ดำเนินงาน

1. ทีมวิจัย 7 คน
2. ผู้นำชุมชน 7 คน
3. กลุ่มเยาวชน 10 คน
4. กลุ่มสตรี 2 คน

เวลา / สถานที่

ใช้เวลาในการศึกษาข้อมูล 2 วัน / ไม่จำกัดสถานที่ บางครั้งใช้ที่บ้านผู้นำ
บางครั้งใช้ที่ศาลาอเนกประสงค์

แหล่งที่ได้มาของข้อมูล

- ผู้รู้ในหมู่บ้าน
- ข้อมูลมือสองจากโครงการหลวง

วิธีการ

- ประชุมทีมวิจัยเพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน
- ทีมวิจัยแต่ละคนเข้าหาผู้รู้ในชุมชน
- นัดวัน เวลา สถานที่ ในการจัดประชุม
- จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงบทบาทหน้าที่ทีมในการรวบรวมข้อมูล
- หาข้อมูลมือสองจากโครงการหลวง และสัมภาษณ์ผู้รู้ในหมู่บ้าน

เครื่องมือ

- เทปอัด

- เครื่องเขียน (สมุด กระดาษ ปากกา ดินสอ ฯลฯ)
- กล้องถ่ายรูป

บทเรียนที่ได้

- กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี บางส่วนไม่เข้าใจรายละเอียดงบประมาณจึงไม่เข้าร่วมประชุม (บางส่วนเข้าใจว่าทำไมไม่มีค่าเสียเวลาในการประชุม หรือ เข้าใจว่าทีมวิจัยหลักจะเอางานวิจัยของชุมชนไปขายเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มตน)

วิธีการแก้ไข

- ชี้แจงรายละเอียดแผนการทำงานทั้งหมดของโครงการวิจัย รวมทั้งแผนการใช้จ่ายงบประมาณทั้งหมดให้ชุมชนเข้าใจ โดยชี้แจงทั้งในที่ประชุมใหญ่ ทั้งที่บ้านของสมาชิกในชุมชน หรือเมื่อเจอตัวคนที่ไม่เข้าใจที่ไหนก็จะพูดคุยเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ

ผลที่ได้

- ได้ความพร้อมเพรียงของทีมวิจัย ผู้รู้ ผู้ที่สนใจ
- ได้ข้อมูลบริบทชุมชนตามที่ต้องการ

3. จัดเวทีค้นหาผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทั้ง 5 ด้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อที่จะหาผู้รู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทั้ง 5 ด้าน อันได้แก่ ด้านศาสนา ด้านดนตรี ด้านการเต้นจะคี ด้านการแต่งกาย ด้านสมุนไพร
2. เพื่อให้ผู้รู้มาให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทั้ง 5 ด้าน
3. เพื่อให้ผู้รู้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีทั้ง 5 ด้าน

ผู้เข้าร่วม

1. ผู้รู้ทั้ง 5 ด้าน 7 คน
2. ทีมวิจัยหลัก 6 คน
3. ชาวบ้าน (ผู้ที่สนใจ) 30 คน

เวลา/สถานที่

ใช้เวลาทั้งหมด 1 วัน / ใช้สถานที่ที่ศาลาอเนกประสงค์

วิธีการ

- ประชุมทีมวิจัยหลักพร้อมแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ไปหาพบตามผู้รู้

- ชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัยพร้อมทบทวนให้ผู้รู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย
- นัดหมาย วัน เวลา สถานที่ ในการประชุมกับผู้รู้
- จัดเวทีเพื่อค้นหาผู้รู้ทั้ง 5 ด้าน โดยให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นและตกลงกันว่า จะให้ผู้รู้คนไหนให้ความรู้เรื่องอะไร

เครื่องมือ

- กล้องถ่ายรูป
- เครื่องเขียนต่างๆ

บทเรียนที่ได้

- ผู้รู้บางท่านรู้สึกไม่มั่นใจว่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ ได้หรือไม่
- ผู้รู้บางคนมีความเข้าใจต่อโครงการช้าแต่ก็มีบางคนที่เข้าใจง่ายและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ

วิธีแก้ไข

- ทีมวิจัยให้ผู้รู้และผู้นำหมู่บ้านรวมทั้งคนอื่นๆ มาช่วยยืนยันความสามารถของผู้ที่ถูกเลือกให้รู้สึกมั่นใจมากยิ่งขึ้น
- ผู้ที่เข้าใจโครงการช้าทีมวิจัยจะพยายามอธิบายเกี่ยวกับตัวโครงการวิจัยให้ผู้เข้าใจเร็วขึ้น

ผลที่ได้

- ได้ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่ชนเผ่าทั้ง 5 ด้าน
- ได้รู้ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีในชนเผ่าของตนเอง
- ได้รู้ถึงวิธีการดำเนินการจัดหาผู้รู้
- ทีมวิจัย ผู้รู้ และผู้ที่สนใจ มีความร่วมมือกันและมีความสามัคคีในการดำเนินงานร่วมกันมากขึ้น
- ได้สร้างจิตสำนึกให้กับคุณรุ่นใหม่

4. จัดเวทีแบ่งบทบาทหน้าที่ทั้งทีมวิจัยและผู้รู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยและผู้รู้ได้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง

2. เพื่อกำกับ กำชับ และกระตุ้นทีมวิจัยและผู้รู้ให้ปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย 7 คน
2. ผู้รู้ 5 คน
3. ผู้สนใจ 8 คน

เวลา/สถานที่

1 วัน / ศาลาอเนกประสงค์

วิธีการ

- ทีมวิจัยแบ่งงานเพื่อไปประสานกับผู้รู้เพื่อนัดหมายการประชุมก่อน 1 วัน
- ประกาศข่าวเตือนทางเสียงตามสายเพื่อนัดประชุม
- แบ่งหน้าที่ทีมวิจัยและผู้รู้ที่จะให้รับผิดชอบในแต่ละด้าน แต่ละคน

เครื่องมือ

- เสียงตามสาย
- เครื่องเขียนต่างๆ
- เทปอัด
- กล้องถ่ายรูป

บทเรียน

- ผู้รู้และทีมบางส่วนไม่เข้าใจระบบการบริหารจัดการโครงการ กังวลเรื่องความโปร่งใสการจัดการการเงิน / บัญชี

วิสัยทัศน์

- ชี้แจงการจัดการอย่างโปร่งใส
- จัดค่าใช้จ่ายอย่างละเอียดทุกครั้ง

ผลที่ได้

- ได้รู้และเข้าใจในตัวโครงการ แนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซต คือเข้าใจความเป็นมาของโครงการและได้เข้าใจขั้นตอนในการดำเนินงานรวมทั้งการวางแผนที่จะประกอบกิจกรรมอีกด้วย
- ได้รู้ถึงความสำคัญของโครงการวิจัย
- ได้รับความร่วมมือจากผู้รู้ผู้สนใจรวมทั้งทีมงานวิจัย

- ได้รับความร่วมมือจากผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน

5. เก็บข้อมูลด้านศาสนากับสมุนไพร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำการเก็บข้อมูลในด้านศาสนากับสมุนไพรซึ่งเป็นวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่าลาหู่แซแล
2. เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนาและสมุนไพรของชนเผ่าลาหู่อย่างถ่องแท้
3. เพื่อศึกษาค้นคว้าและหาแนวทางฟื้นฟูศาสนาและภูมิปัญญาในเรื่องสมุนไพร

ผู้เข้าร่วม/ผู้ดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยหลัก 6 คน
2. ผู้รู้ 2 คน
3. ผู้สนใจ 28 คน

เวลา/สถานที่

- 4 วัน (ศาสนา 2 วัน สมุนไพร 2 วัน)
- สถานที่ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยน้ำริน

วิธีการ

- ทีมวิจัยได้ทำการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ กับผู้รู้ให้มาเพื่อทำการเก็บข้อมูลทั้ง 2 ด้าน
- ให้ผู้รู้เล่าแล้วให้ทีมวิจัยจดบันทึก (จดตาม) โดยมีประเด็นคำถามดังนี้

ด้านศาสนา

- ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าลาหู่
- ศาสนากับความเชื่อ
- วัสดุอุปกรณ์ในการใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา
- ประโยชน์และความสำคัญของการประกอบพิธีกรรม
- ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

ด้านสมุนไพร

- ประวัติความเป็นมาของการใช้ยาสมุนไพร
- ชนิดของตัวยา
- วิธีการใช้หรือการผสมเพื่อเพิ่มสรรพคุณของยา

- ประโยชน์หรือสรรพคุณของตัวยา

- เรียบเรียงตามลำดับความสำคัญด้านศาสนาและด้านสมุนไพร

เครื่องมือ

- เครื่องเขียนต่างๆ
- เทปอัด
- กล้องถ่ายรูป

ผลที่ได้

- ได้เห็นการทำงานของทีมวิจัยอย่างเป็นระบบ
- ได้เห็นความพยายามของผู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังได้เรียนรู้
- ได้เห็นความร่วมมือของทีมวิจัยและผู้สนใจที่พยายามจะทำการเรียนรู้ ฟัง และจดเพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด
- ได้รับความรู้จากการเก็บข้อมูลในทั้ง 2 ด้าน
- ได้เห็นความกระตือรือร้นของผู้ที่สนใจที่พยายามจะศึกษา
- ได้เห็นความสามัคคีของทีมนักวิจัย ผู้รู้ และผู้สนใจ
- ได้รู้ถึงข้อผิดพลาดในการทำงาน
- ได้รู้ถึงวิธีการเก็บข้อมูลและทำให้ทีมวิจัย ผู้รู้ มีความเชื่อมั่นและมีความไว้วางใจกันมากขึ้น
- ผู้รู้และทีมวิจัยได้ประสบการณ์จากการเก็บข้อมูล

6. การหาประสบการณ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับยาสมุนไพรแต่ละชนิด
2. เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้ถึงประโยชน์ของยาสมุนไพร
3. เพื่อให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้เข้าร่วม

ทีมวิจัย	7 คน
ผู้รู้	1 คน
ผู้นำทาง	1 คน
ที่ปรึกษา	3 คน
ผู้สนใจ	1 คน

สถานที่/เวลา

น้ำตกแม่โต	1 วัน 23 มี.ค. 45
คอยห้วยปากกล้วย	1 วัน 24 มี.ค. 45
บ้านเก่าหลวง	1 วัน 25 มี.ค. 45

วิธีการ

ทีมงานวิจัยได้นัดหมายกับผู้รู้ผู้สนใจเพื่อที่จะเดินทางไปหายาสมุนไพรและนอนในป่า ได้นัดหมายวันเวลาที่จะเดินทางและการดำเนินงานตามโครงการ โดยได้นัดหมายกันในระหว่างวันที่ 23 - 25 มีนาคม 2545 และได้ออกเดินทางในวันที่ 23 มีนาคม 2545 ระหว่างทางได้หายาสมุนไพรไปด้วยโดยมีผู้รู้ในตำบลยาสมุนไพรเป็นผู้บอกว่ายาสมุนไพรแต่ละชนิดมีสรรพคุณว่าอย่างไร วันแรกที่ไปได้ไปพักที่น้ำตกบ้านแม่โต วันที่สองได้ไปพักที่คอยห้วยปากกล้วยบ้านเก่าหลวง การหายาสมุนไพรในครั้งนี้มีผู้รู้ผู้สนใจและทีมงานวิจัยรวมทั้งหมด 13 คน ได้ยาสมุนไพรทั้งหมด 11 ชนิดด้วยกัน โดยแต่ละชนิดได้รู้ถึงประโยชน์และโทษของยาสมุนไพร ผู้รู้ทางด้านยาสมุนไพรได้อธิบายและได้แยกยาสมุนไพรออกเป็นแต่ละชนิด

เครื่องมือ

- เครื่องเขียน
- กล้องถ่ายรูป
- มีด
- เสียม
- ถุงใส่ยา
- ตะกร้า

บทเรียนที่พบ

ปัญหาและอุปสรรค

- ผู้รู้ยังไม่เข้าใจถึงขั้นตอนการดำเนินงานของทีมวิจัย
 - ระยะเวลาในการเดินทางลำบากเพราะประสบกับปัญหาไฟป่า
 - ยาสมุนไพรบางชนิดหาได้ยากและระยะทางก็ไกลใช้เวลานาน
- วิธีการแก้ไข
- ทีมงานวิจัยอธิบายขั้นตอนการดำเนินงานให้กับผู้รู้ได้เข้าใจอย่างถ่องแท้
 - นำยาสมุนไพรบางชนิดที่หาได้ยากมาทดลองปลูกภายในหมู่บ้าน

ผลที่ได้

- ชุมชนและทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาสมุนไพรมากขึ้น

- รู้ถึงวิธีการใช้ยาสมุนไพรรู้ถึงขนาดและสรรพคุณของยาสมุนไพร
- ทีมงานวิจัยและผู้สนใจได้นำความรู้ที่ได้ศึกษามาเน้นนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ถูกต้อง

7. เก็บข้อมูลด้านดนตรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำการเก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีด้านดนตรี
2. เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีด้านดนตรี
3. เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีความรู้ด้านดนตรี

ผู้เข้าร่วม

1. ผู้รู้ 2 คน
2. ผู้เข้าร่วม 9 คน
3. ทีมวิจัย 5 คน

เวลา/สถานที่

3 วัน / สถานที่บ้านผู้รู้ด้านดนตรี

วิธีการ

- ทีมวิจัยแบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกไปประสานงานกับผู้รู้ อีกส่วนไปประสานงานกับผู้สนใจให้มาเข้าร่วม
- นัดวัน เวลา และสถานที่ในการเก็บข้อมูลและศึกษาด้านดนตรี
- ปฏิบัติการเก็บข้อมูลโดยให้ผู้รู้เป็นผู้อธิบาย ทีมวิจัยเป็นผู้บันทึกและใช้เทปอัด ผู้เข้าร่วมเป็นผู้ซักถามตามประเด็นที่สงสัยหรือสนใจ
- กระตุ้นผู้เข้าร่วมให้มีความสนใจด้านดนตรีมากขึ้นโดยการนัดหมายวัน เวลาที่จะมาพบปะเพื่อเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมด้านดนตรีกับผู้รู้อีกครั้ง

เครื่องมือ

- เทป
- เครื่องเขียน (สมุดบันทึก สมุด ปากกา)
- เครื่องดนตรีลาหู่ ใช้ประกอบการอธิบาย / บอกวิธีการเป่า

ผลที่ได้

- ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องดนตรี
- ผู้รู้และทีมวิจัยได้เห็นความสำคัญของเครื่องดนตรี

- ชนเผ่าลาหู่เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติเพราะอุปกรณ์การทำดนตรีจะ
นำมาจากทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

8. เก็บข้อมูลด้านการเดินจะคี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีด้านการเดินจะคี
2. เพื่อจะให้เด็กรุ่นหลังเห็นความสำคัญของการเดินจะคี
3. เพื่อหาแนวทางฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีด้านการเดินจะคี

ผู้เข้าร่วม

1. ผู้รู้ 2 คน
2. ทีมวิจัย - 6 คน
3. ผู้เข้าร่วม 3 คน

เวลา / สถานที่

- 3 วัน / บ้านผู้รู้ด้านการเดินจะคี

วิธีการ

- ตัวแทนทีมวิจัย 3 คน ไปประสานงานกับผู้รู้ด้านการเดินจะคี
- นัดหมายวันเวลา สถานที่ในการเก็บข้อมูล
- ปฏิบัติการเก็บข้อมูลโดยให้ผู้รู้เป็นผู้ให้ข้อมูลและทีมวิจัยเป็นผู้จดบันทึก
- เก็บข้อมูลกับผู้เฒ่าในลานเดินจะคีเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม

เครื่องมือ

- เครื่องเขียน (สมุด ปากกา กระดาษ)
- กล้องถ่ายรูป

ผลที่ได้

- ผู้รู้และทีมวิจัยได้ข้อมูลตามที่ต้องการในด้านการเดินจะคี
- ผู้รู้ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมได้เห็นความสำคัญของการเดินจะคี

9. เก็บข้อมูลด้านการแต่งกาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีด้านการแต่งกาย
2. เพื่อที่จะให้ชุดประจำเผ่ายังคงอยู่และสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลัง

ผู้เข้าร่วม

1. ผู้สนใจ 5 คน
2. ผู้รู้ 2 คน
3. ทีมวิจัย 6 คน

เวลา / สถานที่

3 วัน / บ้านสมชาย (หัวหน้าโครงการ)

วิธีการ

- ตัวแทนทีมวิจัย 3 คน ไปประสานงานกับผู้รู้ด้านการแต่งกาย
- ทีมวิจัยอีกส่วนไปประสานกับผู้สนใจในชุมชนที่อยากจะเข้าร่วมในเวทีเก็บข้อมูลด้านการแต่งกาย
- ปฏิบัติการณเก็บข้อมูลด้านการแต่งกายโดยให้ผู้รู้และผู้เข้าร่วมที่มีความรู้ด้านการแต่งกายให้ข้อมูล ทีมวิจัยเป็นผู้จดบันทึก
- ผู้รู้ใช้ผ้าที่จะนำมาตัดชุดประจำเผ่าเป็นสื่อและเป็นเครื่องมือประกอบการอธิบาย

เครื่องมือ

- ผ้าที่จะนำมาตัดชุดประจำเผ่า
- เครื่องเขียน

บทเรียน

- บางครั้งผู้รู้มีเวลาไม่ตรงกับทีมวิจัยทำให้ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ วิธีแก้ไขให้ผู้รู้เป็นผู้นัดหมายเวลาในการเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง

ผลที่ได้รับ

- ได้รับข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีด้านการแต่งกายตามที่ต้องการ
- ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมเข้าใจวิธีการแต่งชุดประจำเผ่าและเห็นความสำคัญในการแต่งชุดประจำเผ่า

10. จัดเวทีตรวจสอบและเรียบเรียงข้อมูล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาทั้งหมด
2. เพื่อเรียบเรียงเนื้อหาให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนของการดำเนินงาน

ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย 6 คน

2. ผู้รู้ 7 คน
3. ผู้เข้าร่วม 10 คน

เวลา /สถานที่

3 วัน / ใช้สถานที่ที่ศาลาอเนกประสงค์และบ้านหัวหน้าโครงการ

วิธีการ

- ทีมวิจัยได้นัดหมายวันเวลาและสถานที่กับผู้รู้เพื่อที่จะทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา
- ปฏิบัติการตรวจสอบข้อมูลโดยทีมวิจัยเล่ารายละเอียดของข้อมูลที่เก็บมาได้ให้ผู้รู้ฟัง
- ผู้รู้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการเพิ่มเติมข้อมูลที่ขาดหายไปและให้ข้อเสนอแนะต่อข้อมูลที่ผิดพลาดหรือไม่ถูกต้องและยังเสนอให้ทีมวิจัยเขียนข้อมูลที่เป็นจริงไม่ควรเขียนข้อมูลที่บิดเบือนจากความเป็นจริงเพราะอาจเกิดผลกระทบในทางที่ไม่ดีกับชนเผ่า
- ทีมวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสรุปในเวทีตรวจสอบข้อมูลมาสรุปเป็นภาพรวมและเรียบเรียงให้สมบูรณ์อีกครั้ง
- นำไปจัดพิมพ์

เครื่องมือ

- เครื่องเขียน (สมุด ปากกา กระดาษ)
- เทปอัด (นำมาเปิดเพื่อเน้นฟังร่วมกัน)
- อุปกรณ์เครื่องดนตรี / เครื่องแต่งกาย
- คิวยาสมุนไพร

บทเรียน

- ผู้รู้บางส่วนกลัวทีมวิจัยไปแต่งเติมข้อมูลเพราะชนเผ่าลาหู่มีญาติพี่น้องอยู่หลายพื้นที่ หากมีการแต่งเติมข้อมูลจะทำให้ข้อมูลผิดเพี้ยนไปจากวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าลาหู่ในพื้นที่อื่นๆ (ลาหู่ทุกพื้นที่มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นแบบเดียวกัน)
- วิธีแก้ไข ทีมวิจัยพูดคุยสร้างความเข้าใจและคืนข้อมูลที่เป็นจริงให้กับผู้รู้ พร้อมยืนยันว่าไม่มีการแต่งเติม เพราะถ้ามีการแต่งเติมให้ผิดเพี้ยน ก็จะเสียทั้งชุมชน รวมทั้งทีมวิจัยด้วย

ผลที่ได้

- ได้ข้อมูลที่ต้องการทั้งหมด

- ได้เห็นความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล
- ได้รู้ถึงข้อผิดพลาดในการทำงาน
- ได้รู้ถึงวิธีการตรวจสอบข้อมูล และทำให้ทีมวิจัยและผู้มีความเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้น
- ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และถูกต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
- ผู้รู้และทีมวิจัยได้ประสบการณ์จากการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาหู่แซ แล โดยใช้วิธีการสอบถามและสัมภาษณ์จากผู้รู้ในแต่ละด้านทั้งเป็นการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และจัดเวทีพูดคุยกับผู้รู้หลายๆท่านใน 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านศาสนา
2. ด้านดนตรี
3. ด้านการเดินจะคี
4. ด้านการแต่งกาย
5. ด้านสมุนไพร

ซึ่งมีรายละเอียดของผลการดำเนินงานในแต่ละด้านดังนี้

ด้านศาสนา

ความสำคัญของศาสนากับชุมชน

ศาสนามีความสำคัญต่อชนเผ่าลาหู่แซเป็นอย่างมาก เนื่องจากศาสนาเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าลาหู่แซแล ซึ่งเป็นตัวยึดจิตใจของชนเผ่าให้อยู่ในคุณธรรมและศีลธรรม เช่น ไม่ทำเรื่องที่ไม่ดีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน หากฝ่าฝืนหรือทำผิดจะถูกลงโทษและถูกครหาจากชุมชน ชาวลาหู่มีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาโดยการนับถือผีบรรพบุรุษซึ่งยึดถือปฏิบัติมาช้านาน และเป็นที่ยอมรับของชนเผ่าว่าเป็นศาสนาที่ดี ลาหู่มีความเชื่อและได้ถือปฏิบัติโดยการทำพิธีบวงสรวงผีต่างๆ และนอกจากจะนับถือผีบรรพบุรุษแล้วยังมีการนับถือผีอื่นๆอีกหลายอย่าง เช่น ผีเจ้าป่า ผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีน้ำ ผีเรือน เป็นต้น

การทำพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีก็มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าลาหู่เป็นอย่างมาก เพราะลาหู่มีความเชื่อว่าหากลาหู่ไม่ประกอบพิธีกรรมตามเทศกาลต่างๆ หรือถ้าหากขาดพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งไปจะส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลาหู่ เช่น ความเป็นอยู่จะไม่สงบสุข หรือจะส่งผลให้มีการเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออาจถึงขั้นเสียชีวิตได้ ฉะนั้นชาวลาหู่จึงยังมีการประกอบพิธีกรรมในเทศกาลต่างๆอยู่อย่างเคร่งครัด การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในเรื่องศาสนาซึ่งได้กลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติจนเกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาหู่แซแลในปัจจุบัน

พิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติในช่วงเทศกาลต่างๆ ในปัจจุบัน และลาหู่เชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่มีความสวยงาม มีดังนี้ เทศกาลปีใหม่ กินข้าวใหม่ ฟูจาเลอ(แต่งงานใหญ่) ปอยป่าติเลอ(ทำบุญใหญ่) กือซากู(ทำบุญบ้าน) และซากูเว(เรียกขวัญ)

ในการศึกษารวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลการประกอบพิธีกรรมในเทศกาลที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของชนเผ่าลาหู่มา 2 เทศกาล ซึ่งเป็นเทศกาลประจำปีที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตชาวลาหู่เป็นอันดับต้นๆ และศึกษาประเพณีหรือพิธีกรรมย่อยอีก 1 พิธีกรรม ดังนี้

1. เทศกาลปีใหม่

เทศกาลปีใหม่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวลาหู่เป็นอย่างมาก เพราะว่าเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และสำคัญ มีการคำหวัชขอมาต่อญาติผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นในหมู่บ้านตนเองหรือต่างบ้าน มีการจุดประทัด ยิงปืนเพื่อบวงสรวงเทพเจ้า อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสนุกสนานให้กับชนเผ่า เนื่องจากทำงานมาทั้งปี และเป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่อีกด้วย

ขั้นตอนการประกอบพิธีคือ

1. ต้องทำบุญบ้านปูจารย์ (แก่หลู) เพื่อเป็นการบอกให้บ้านปูจารย์ได้รับรู้ว่าจะมีการประกอบพิธีใหญ่ คือเทศกาลปีใหม่ในอีกไม่ช้านี้

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้

1. เทียนหรือซีผึ้ง 1 ก.ก
2. ฝ้าย 1 ว
3. ข้าวสาร 1 กระสอบ
4. หมู 1 ตัว (ต้องเป็นหมูตัวผู้เท่านั้น)
5. พริก,เกลือ
6. ฟิน 10 ตะกร้า
7. ขานแห้ง 1 ก.ก
8. ข้าวเปลือก 1 ลิตร

2. ทำบุญใหญ่บ้านปูจารย์ เพื่อเป็นการส่งเคราะห์ก่อนเข้าสู่ปีใหม่ การทำบุญใหญ่นี้จะเป็นการทำบุญทั้งหมู่บ้านโดยใช้สถานที่ที่บ้านปูจารย์เพียงที่เดียว ซึ่งจะมีการเก็บเงินทุกครอบครัวทั้งหมู่บ้าน เพื่อรวบรวมเงินไปซื้ออุปกรณ์มาประกอบพิธี

วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ประกอบในพิธีมีดังนี้

1. หมูตัวผู้ 1 ตัว
2. เทียนซีผึ้ง 1 ก.ก
3. ฝ้าย 1 ว
4. ข้าวสาร 1 กระสอบ
5. พริก,เกลือ อย่างละ 1 ก.ก
6. ฟิน 10 มัด หรือ 10 ตะกร้า
7. ใบชาแห้ง 1 ก.ก

3. ทำบุญใหญ่เพื่อส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นจะต้องใช้มีดังนี้

1. หมูตัวผู้ 1 ตัว
2. ข้าวสาร 1 กระสอบ
3. เทียนขี้ผึ้ง 1 ก.ก
4. ฝ้าย 1 ว
5. พริกเกลือ อย่างละ 1 ก.ก
6. ฟิน 10 มัด หรือ 10 ตะกร้า
7. ใบชาแห้ง 1 ก.ก
8. ข้าวเปลือก 1 ลิตร
9. ยาสูบ 1 ก.ก พร้อมกระต่ายมวนยา

การทำบุญใหญ่เพื่อส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ จะเริ่มกิจกรรมตั้งแต่การซ่อมแซมลานจะตีเพื่อเตรียมที่จะใช้ในการเล่นจะตีในตอนกลางคืน ภาคกลางคืนก็จะมีการเล่นจะตีซึ่งในวันนั้นหรือคืนนั้นคนในหมู่บ้านจะต้องแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตนเอง เพื่อเป็นการบวงสรวงเทพเจ้าและเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสวยงามอันเกิดจากชุดประจำเผ่าอีกด้วย

การเล่นจะตีสันก็จะต้องเล่นทั้งคืน คือตั้งแต่หัวค่ำไปจนถึงสว่าง ภาคเช้าของวันที่สองของเทศกาลปีใหม่ ก็จะมีการเดินบนขานบ้านของปู่จารย์ เพราะว่าเทศกาลปีใหม่นี้จะมีการเดินจะตีทั้งหมด 4 คืน 4 วัน พอถึงวันที่สองก็จะมีการเล่นจะตีเกิดขึ้น โดยเริ่มกันในหมู่บ้านก่อน พอวันที่สามก็เริ่มเล่นจะตีต่างบ้าน เพื่อเป็นการขอขมาและแสดงความเคารพต่อญาติพี่น้องต่างหมู่บ้าน โดยหนึ่งวันจะมีการเล่นจะตีกันอยู่สองหมู่บ้าน เพราะหนึ่งปีจะมีการเล่นจะตีกันครั้งหนึ่ง

พอถึงวันที่สี่ซึ่งเป็นวันสุดท้าย ก็จะมีการเดินบนขานบ้านของใครก็ได้ที่อยู่ในหมู่บ้านนั้น เป็นอันว่าความสนุกของเทศกาลปีใหม่ได้จบสิ้นลง แต่ทว่าเทศกาลปีใหม่ไม่ได้จบลงเพียงแค่นี้ เพราะเทศกาลปีใหม่นี้มีทั้งหมดประมาณ 1 เดือน ภายใน 1 เดือนก็ยังมีความสำคัญอยู่ กล่าวคือหากมีการทำผิดประเพณีในช่วงนี้ เช่น ก่อนการทะเลาะวิวาท ก็จะต้องมีการทำบุญเป็นการแก้ไข ส่วนวัสดุอุปกรณ์ก็เหมือนกับการทำบุญบ้านทำบุญใหญ่ที่กล่าวมาแล้ว ถ้าทำผิดแล้วไม่แก้ไขก็จะทำให้คนในครอบครัวที่ทำผิดนั้นป่วยไข้ไม่สบาย ถ้ายังอยู่ในช่วงเทศกาลปีใหม่ จะมีสิ่งของอยู่สองอย่างที่นำเข้ามาในหมู่บ้าน หรือในบ้านไม่ได้คือ ตันกล้วยหรือใบกล้วยและไม้ไผ่หรือใบไผ่ เพราะของสองสิ่งนี้ใช้เป็นอุปกรณ์ในการทำพิธีไล่ผีถือว่าไม่เป็นมงคลต่อชุมชนคนในหมู่บ้าน และอาจทำให้ชุมชนนั้นไม่สงบสุข หากผู้ใดนำเข้ามาแล้วคนนั้นหรือครอบครัวนั้นจะประสบกับอุบัติเหตุต่างๆถึงกับเสียชีวิตได้ เพราะถือว่าของทั้งสองสิ่งนั้นมีผีที่ไม่ดีสิงสถิตย์อยู่จึงไม่ควรนำเข้ามา

เทศกาลปีใหม่แม้จะมีเวลายาวนานถึง 1 เดือน แต่ก็สนุกแค่ 4 วันเท่านั้น คือวันเล่นจะตีทั้ง 4 วัน 4 คืนและวันคำหัว พอถึงวันสุดท้ายของเทศกาลปีใหม่ของชาวลาคูแซแลก็จะ

การส่งเคราะห์อีกครั้งโดยการทำบุญครั้งนี้จะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์เหมือนกับการทำบุญบ้าน ทำบุญใหญ่ พอทำบุญเสร็จก็เป็นอันว่าเทศกาลปีใหม่ได้จบสิ้นลง

2. เทศกาลกินข้าวใหม่ (จาซ็อจาเลอ)

เทศกาลกินข้าวใหม่เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญอยู่มาก เทศกาลกินข้าวใหม่นี้ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ และได้ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะมีขึ้นปีละครั้งในช่วงเดือนกรกฎาคม เครื่องอุปกรณ์ที่ต้องใช้ประกอบพิธีก็มี เทียนซีฝิ่ง ข้าวเปลือก ใบยาสูบ ใบชา ต้นอ้อย และหมูหนึ่งตัว ใช้พิธีหลักที่สำคัญอีกหลายอย่าง เช่น ตันข้าว แดงกวา ฟักทอง ข้าวสาลี ตันชิง เทศกาลกินข้าวใหม่นี้ใช้ระยะเวลาสามวัน วันแรกจะมีพิธีเส้นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระเจ้าของลาหู่แซแล หากยังไม่มีพิธีเส้นไหว้ จะห้ามรับประทานทุกอย่าง หากใครฝ่าฝืนกฎประเพณีก็จะมีพิธีประกอบพิธีใหม่ หลังจากนั้นจะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ทุกคนนำมาเช่น ไหว้ แลกเปลี่ยนความใจชอบ โบราณถือว่าหากได้แลกเปลี่ยนสิ่งของกันแล้ว จะทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันดียิ่งขึ้น ตลอดถึงพืชพันธุ์ธัญญาหารก็จะอุดมสมบูรณ์ตามไปด้วย หลังจากนั้นจะมีการเต้นจะคี 3 คืน และมีอยู่คืนหนึ่งที่ต้องเต้นตลอดทั้งคืน คือเริ่มตั้งแต่ตอนหัวค่ำ ถึง 08.00 น. คือเช้าของวันรุ่งขึ้น ถือว่าสิ้นสุดเทศกาลกินข้าวใหม่

3. ประเพณีหรือพิธีกรรมย่อยเรื่องการทำบุญ

ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม มีดังนี้ ช่วงเช้าต้องนำข้าวไปบ้านปุจารย์ก่อนเพื่อที่จะไปขออนุญาตจากปุจารย์ อุปกรณ์ที่นำไปก็มี ข้าวเปลือกคั่ว ถั่วลิสงคั่ว ใบยาสูบ พลุ เทียนซีฝิ่ง ฯลฯ เจ้าภาพต้องนำยามไปด้วยเพื่อนำไปไว้ที่บ้านปุจารย์ ในยามก็มีอุปกรณ์ต่างๆตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอปุจารย์ได้รับยามแล้วก็จะประกาศให้ชาวบ้านมาช่วยกันทำพิธี จากนั้นก็จะไปขอต้นไม้มาร่วมพิธี ต้นไม้ที่ขอนั้นต้องเอาเปลือกออกสองด้านก่อน พอได้ต้นไม้นั้นแล้วก็ต้องเอาด้วยมามัดติดกับต้นไม้จากนั้นก็เริ่มทำพิธีสวดมนต์เพื่อให้ขวัญกลับคืนสู่ร่างกายของผู้ป่วย ตอนแรกทีไปขอต้นไม้นั้นต้องทำความสะอาดถนนที่ไปด้วยเพราะเชื่อว่าขวัญจะกลับมาได้อย่างสะดวก หลังจากทำพิธีเสร็จแล้วก็ไปรับประทานอาหารที่บ้านเจ้าภาพ(บ้านที่ทำบุญ) ในวันที่ทำบุญนั้นเจ้าภาพจะไปไหนไม่ได้ พอเวลาประมาณ 1500 น. ก็จะทำพิธีอีกครั้ง อุปกรณ์ที่ใช้ก็จะมี ข้าว 7 ถ้วย อาหาร 7 ถ้วย แล้วนำไปถวายให้กับพระเจ้า จากนั้นเจ้าภาพต้องนำอาหารที่เตรียมไว้ไปให้ปุจารย์กิน หลังจากกลับมาจากบ้านปุจารย์แล้วผู้ไปร่วมพิธีก็กินได้ จากนั้นก็แยกย้ายกันกลับบ้านได้ ส่วนเจ้าภาพนั้นต้องเตรียมอาหารอีกมื้อหนึ่งเวลาประมาณ 20.00 น. เจ้าภาพต้องนำอุปกรณ์ในการทำพิธีไปบ้านปุจารย์อีกครั้งหนึ่งเพื่อไปสวดมนต์ หลังจากสวดมนต์เสร็จก็ต้องไปเต้นจะคีต่ออีกประมาณครึ่งชั่วโมง เชื่อว่าการเต้นจะคีนี้นั้นเพื่อให้ครอบครัวที่ทำบุญมีความสุขพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง พอเต้นจะคีเสร็จก่อนจะเลิกต้องเต้นย้อนกลับอีก 7 รอบ เพราะเชื่อว่าเป็นการเรียกขวัญกลับคืนมาจากนั้นก็ไปกินข้าวที่บ้านเจ้าภาพอีกครั้งหนึ่ง

อุปกรณ์ที่จำเป็นและสำคัญในการทำพิธีคือคนโทญ(หน่อโกมา) หลังจากวันที่ทำบุญอีกวันหนึ่งเจ้าภาพที่ทำบุญนั้นจะไปไหนไม่ได้ ต้องอยู่บ้านเพื่อรอรับบุญที่ได้ทำไปแล้ว ผู้ทำพิธีหรือปุจารย์ (แก่หลูปา) นั้นจะดื่มของมีนเมาไม่ได้ในวันทำพิธี ถ้าหากดื่มแล้วจะทำให้พิธีไม่ศักดิ์สิทธิ์ ในกรณีที่ปุจารย์(แก่หลูปา) ทำบุญนั้นทุกครอบครัวจะไปทำงานไม่ได้ เพราะว่าปุจารย์เป็นผู้นำทางศาสนาของชาวบ้านและเป็นที่พักของชาวบ้าน ในการทำบุญนั้นหมูที่ใช้ต้องเป็นหมูตัวผู้ สีดำสมบูรณ์ เช่น ไม่มีรอยแผล ทุไม่ฉีกขาด ไม่พิการ เป็นต้น

สถานการณ์ปัญหา / การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซและซึ่งเกิดจากเทคโนโลยี เช่น ทีวี ซีดี วีดีโอ เป็นต้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงและเริ่มสูญหาย เพราะคนรุ่นใหม่ถือว่าความดั้งเดิมนั้นไม่ทันสมัย คนรุ่นใหม่เลยไม่ให้ความสนใจวัฒนธรรมของตนเองโดยเฉพาะวัยรุ่นที่ไปศึกษาต่อในเมืองแม้แต่ภาษาพูดของตนเองก็ยังไม่ให้ความสนใจ และยังมีบางส่วนที่ไม่ค่อยนิยมที่จะพูดคุยเป็นภาษาประจำเผ่าของตนเองอีกด้วย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมของชนเผ่าโดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องศาสนาที่เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ และนอกจากจะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชุมชนยังประสบปัญหาที่ร้ายกว่านั้นคือ จากในอดีตชุมชนนิยมที่จะดื่มน้ำชาแต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นสุรา และจากสุราพัฒนาไปสู่ยาเสพติด ทำให้ชุมชนเริ่มมีการทะเลาะเบาะแว้งความสามัคคีเริ่มลดน้อยลงทุกที จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า สาเหตุของปัญหามาจากความทันสมัยและความเจริญเติบโตของเมืองที่เริ่มขยายเข้ามาสู่ชุมชนและอีกสาเหตุหนึ่งคือการที่ลาหู่ส่งลูกไปเรียนในเมือง ซึ่งได้เป็นเลียนแบบวัฒนธรรมของเมืองทำให้ลืมรากเหง้าความเชื่ออันดั้งเดิมของชนเผ่า จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางแก้ไขให้ทัน่วงที

แนวทางฟื้นฟูด้านศาสนา

- ปลุกฝังจิตสำนึกให้กับเยาวชนและคนรุ่นใหม่ให้มีความพอใจในศาสนาของตนโดยพยายามชี้แจงและให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาและชี้แจงให้เห็นความสำคัญและความเป็นเอกลักษณ์
- ทำการเรียนการสอนเกี่ยวกับศาสนา โดยให้ผู้ที่มีความรู้หรือผู้รู้ด้านศาสนาให้ความรู้กับเยาวชนและเด็กรุ่นใหม่

ด้านดนตรี

ความสำคัญของเครื่องดนตรีต่อวิถีชีวิตชนเผ่าลาหู่แซ

เครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่ต้องใช้นำมาประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้านศาสนาและประเพณีที่สำคัญต่างๆของชนเผ่าลาหู่แซและโดยเฉพาะหน่อโกมา(คนโทญ) มีความสำคัญมาก เพราะพิธีกรรมทางศาสนาจะต้องใช้หน่อโกมาเท่านั้น ซึ่งจะนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นของลาหู่หรือ

จากภายนอกมาใช้ประกอบพิธีกรรมไม่ได้เพราะเชื่อว่าเสียงของเครื่องดนตรีหน่อโกมาเท่านั้นที่จะทำให้ประเพณีนั้นๆได้รับรู้ถึงพระเจ้า(หรือซา) นอกจากนั้นเครื่องดนตรียังบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าลาหู่เพราะเครื่องดนตรีลาหู่จะมีรูปร่างและเสียงรวมทั้งจังหวะการเดินและการเป่าที่แตกต่างจากชนเผ่าอื่น การเล่นดนตรียังทำให้ผู้เล่นเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เครื่องดนตรีของชาวลาหู่ส่วนใหญ่ทำมาจากวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สามารถหาได้ภายในท้องถิ่น ยกเว้นบางชนิดที่ต้องซื้อจากภายนอก เช่น ซุมู(ทำจากไม้ไผ่ที่ไม่มีในท้องถิ่น) ต้องไปหาซื้อจากอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ชนิดของเครื่องดนตรีประจำเผ่าลาหู่แซแล

เครื่องดนตรีประจำเผ่าลาหู่แซแล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ มีชนิดเดียวคือหน่อโกมา (แคนใหญ่) ความสำคัญของหน่อโกมา(แคนใหญ่) เผ่าลาหู่แซแลเป็นอีกหนึ่งชนเผ่าที่มีเครื่องดนตรีเป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่า ซึ่งปัจจุบันจะหาได้ยาก โดยเฉพาะประเภทเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเช่นหน่อโกมา เพราะพิธีกรรมทางศาสนาต้องมีหน่อโกมาเป่าประกอบพิธีกรรมถ้าไม่มีหน่อโกมาก็จะทำพิธีกรรมนั้นไม่สำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมประเภทไหน เช่น ประเพณีเทศกาลปีใหม่ เทศกาลกินข้าวใหม่ ทำบุญ หรือที่เรียกกันว่า หรือซากู(เลี้ยงผีเรือน) และประเพณีสังเคราะห์หมู่บ้าน พิธีกรรมต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นมีความสำคัญและจำเป็นมากกับหน่อโกมา จะขาดไม่ได้ ถ้าขาดหน่อโกมา การทำพิธีกรรมนั้นก็จะไม่รับรู้ถึงพระเจ้าและพระเจ้าจะไม่ให้พร เพราะฉะนั้นหากมีพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมอย่างใดก็ตามแล้วแต่ก็ต้องใช้หน่อโกมา โดยการเป่าพร้อมกับมีผู้ทำพิธีกรรม

หน่อโกมามีความสำคัญและขาดไม่ได้ต่อพิธีกรรมทำบุญเด่นจะคี หรือพิธีบวงสรวงให้พระเจ้า ดังนั้นบ้านใครทำบุญก็ต้องใช้หน่อโกมาทำพิธีที่บ้าน หลังจากนั้นก็เป่าไปบ้านปู่จายยี่เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับรู้ว่าบ้านนี้มีพิธีกรรม ต่อจากบ้านปู่จายยี่ก็เป่าไปในลานจะคีเพื่อเปิดการเต้นจะคี และต้องเต้นจากขวาไปซ้ายเท่านั้น - และเวลาจะเสร็จพิธีกรรมเด่นจะคียี่ก็เป่าหน่อโกมาจากซ้ายไปขวา และต้องเป่ารอบวง 7 รอบ สาเหตุที่ต้องเต้นรอบวง 7 รอบ นั้นมีความหมายว่าคนเรามี 7 ขวัญ การเต้น 7 รอบ เพื่อเป็นการเรียกขวัญกลับมา หลังจากนั้นก็เป็นการเล่นเสร็จพิธี หน่อโกมานี้จะนำไปเป่านอกเหนือจากพิธีกรรมประจำเผ่าไม่ได้

วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาทำเป็นหน่อโกมาทำมาจากไม้เต้าและกระบอกไม้ไผ่ชนิดหนึ่งมีชื่อเรียกว่า "ซุมู" ลักษณะไม้ไผ่ขนาดกว้าง 12 มิลลิเมตร ยาว 1.5 เมตร มาประกอบเข้าด้วยกันลักษณะของหน่อโกมาจะมีลักษณะคล้ายกับเครื่องดนตรีชนิดอื่นบางชนิด เช่น หน่อซี หน่อแกแหละ แต่หน่อโกมาจะมีความแตกต่างก็ตรงที่มีลักษณะใหญ่และยาวกว่า และมีน้ำเต้าตรงปลายของหน่อโกมาหนึ่งลูก

ปัจจุบันหน่อไ่โก่มีจำนวน 2 ตัว ที่ใช้ในหมู่บ้านทุกครอบครัว ซึ่งถ้าใครทำประเพณีหรือมีพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งต้องใช้หน่อไ่โก่มา และบ้านที่ทำไม่มีหน่อไ่โก่มาก็ต้องไปยืมบ้านอื่นมาเอา และที่สำคัญจำนวนผู้ที่ใช้หรือเอาหน่อไ่โก่มาเป็นก็มีจำนวนน้อยประมาณร้อยละ 2 ของประชากรในหมู่บ้าน

2. ประเภทที่ให้ความสนุกสนานทั่วไป มี 7 ชนิด คือ หน่อซี่ หน่อแกลและ ซึ่ง อาดำ คาลิ แดต่อ แด ในการศึกษครั้งนี้ที่มวิจัยได้รวบรวมข้อมูลประเภทของเครื่องดนตรีที่ให้ความสนุกสนานมาเพียง 3 ชนิด คือ หน่อซี่ หน่อแกลและ และซึ่ง เพราะเห็นว่ายังมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมมากกว่า 4 ชนิดที่เหลือ ซึ่งพบข้อมูลดังนี้

2.1 หน่อซี่ (แคนกลาง) เป็นเครื่องดนตรีประจำเผ่าชนหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน นอกจากนั้นยังใช้ประกอบพิธีเต้นจะคีประจำเผ่า ซึ่งจะใช้เป่าหลังจากที่มีการเปิดพิธีกรรมการเต้นจะคีจากการเป่าหน่อไ่โก่มาเสร็จแล้วทุกครั้ง วัสดุอุปกรณ์ในการทำหน่อซี่ ทำมาจากน้ำเต้าและกระบอกไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่ยาวเรียกว่า "ซุม" นำมาประกอบเข้าด้วยกัน รูปร่างลักษณะคล้ายกับหน่อไ่โก่มาและหน่อแกลและ แต่แตกต่างกันที่ขนาดเล็กกว่าหน่อไ่โก่มาและใหญ่กว่าหน่อแกลและ และเสียงก็ไม่เหมือนกัน

ความสำคัญของหน่อซี่ หน่อซี่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่นไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีการเต้นจะคี เพราะหน่อซี่เป็นเครื่องดนตรีที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและสามารถนำไปเป่าได้หลายพิธีกรรม เช่น เทศกาลปีใหม่ กินข้าวใหม่ การทำบุญ หรือชาบูฟี(เลี้ยงผีเรือน) และสงเคราะห์ ในปัจจุบันหน่อซี่มีน้อยมากหาได้ยาก ที่ยังมีใช้อยู่ประจำเผ่าลาหู่แซแล มีเพียงสองตัวเท่านั้น ปัจจุบันคนที่มีความสามารถใช้หน่อซี่เป็นก็มีไม่กี่คน ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ

2.2 หน่อแกลและ(แคนเล็ก) เป็นเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งที่ใช้ประจำเผ่าลาหู่แซแล ซึ่งมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นเฉพาะตัว คือมีเสียงดังและให้เสียงไพเราะกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้กับประเพณีการเต้นจะคีที่ให้จังหวะและทำนองที่ให้ความรู้ใจและสนุกสนานมากกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น เพราะจะมีเสียง ทำนอง และจังหวะที่ดึงดูดใจผู้คนมากที่สุด จึงถือเป็นเครื่องดนตรีประจำเผ่าที่ให้ความสนุกสนานมากที่สุด วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำหน่อแกลและจะเหมือนกับหน่อไ่โก่มาและหน่อซี่ โดยการนำน้ำเต้ากับกระบอกไม้ไผ่มาประกอบเข้าด้วยกัน เพียงแต่ลักษณะหน่อแกลและจะมีขนาดเล็กกว่าเท่านั้นเอง

ประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่ใช้หน่อแกลและเป็นเครื่องดนตรีประกอบคือประเพณีการเต้นจะคีทุกประเพณี เช่น เทศกาลปีใหม่ เทศกาลกินข้าวใหม่ ประเพณีการทำบุญ ประเพณีหรือชาบูฟีและประเพณีส่งเคราะห์ ปัจจุบันหน่อแกลและมีจำนวน 2 ตัว และจำนวนผู้ที่ใช้หน่อแกลและเป็นมีเพียงไม่กี่คนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ (คนเผ่าคนแก่)

2.3 ซึ่ง เป็นเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งที่มีใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ของชนเผ่าลาหู่แซแลเครื่องดนตรีชนิดนี้ได้จัดอยู่ประเภทให้ความสนุกสนาน เป็นเครื่องดนตรีที่ทำ
ค่อนข้างยาก วัสดุอุปกรณ์ในการทำซึ่งจะมีไม้ชนิดพิเศษซึ่งใช้สำหรับการทำซึ่งโดยเฉพาะและมีสาย
ซึ่งที่ทำจากโลหะคล้ายสายกีตาร์และมีหนังสัตว์ใช้ห่อหุ้มตัวเก็บเสียง รูปร่างลักษณะของซึ่งจะคล้าย
กับซอสามสาย วิธีการใช้ซึ่ง ก็คือใช้มือตีคเหมือนกับตีคกีตาร์นั่นเอง

ประเพณีพิธีกรรมที่ใช้ซึ่งเป็นเครื่องประกอบได้แก่ ประเพณีการเดินจะคี่ เช่น เทศกาลปีใหม่
เทศกาลกินข้าวใหม่ เป็นต้น ซึ่งจะใช้ประกอบพิธีกรรมการเดินจะคี่เพื่อความสนุกสนาน
เพลิดเพลินเท่านั้น ไม่สามารถใช้แทนในพิธีกรรมอื่นๆได้ จำนวนซึ่งที่มีอยู่ในปัจจุบันมีจำนวน
น้อย หาซื้อได้ยาก เพราะได้สูญหายไปเกือบหมด ผู้ที่มีความสามารถใช้ซึ่งได้ในปัจจุบันจะเป็นคน
เผ่าคนแก่เท่านั้น

ปัจจุบันหมู่บ้านห้วยน้ำรินยังมีการทำประเพณีพิธีกรรมอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่พบว่าเครื่อง
ดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่หอโนโก่มายังมีใช้อยู่ 2 ตัว และยังมีคนเป่าเป็นอยู่
เพียง 5 คน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ ถ้ามีการทำประเพณีพร้อมกันครั้งละหลาย ๆ ครอบ
ครัว เช่น ช่วงเทศกาลปีใหม่ (เคาะจาเลอ)ซึ่งจะมีในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ที่ผ่านมามีพบว่ามี
การทำประเพณีพร้อมกันมาก 5 - 10 ครอบครัวยุติวันทำให้แต่ละครอบครัวยังต้องใช้เวลารอนาน
เพราะถ้าไม่มีหอนอกมามาประกอบพิธีจะถือว่าพิธีกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ ซึ่งหนึ่งครอบครัวยังใช้หอน
โก่มามาเป่าประกอบพิธีประมาณ 20 นาที ในขณะที่นิยมประกอบพิธีกรรมในช่วงเย็น ตั้งแต่เวลา
15.00 17.00 น. บางครั้งถ้าต้องใช้เวลาในการรอนานเกินไปอาจจะส่งผลกระทบต่อการทำพิธีใหม่
และเสียเงินเพิ่ม เนื่องจากเด็กและคนที่ไม่รู้อาจเผลอไปกินอาหารที่เตรียมไว้ประกอบพิธีทางศาสนา
ก่อนทำพิธี ถ้าเป็นเช่นนี้ครอบครัวยังคงกล่าวจะต้องทำพิธีกรรมใหม่

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือ ผู้ประกอบพิธี(แปตูแสผา)
ปัจจุบันมีอยู่ 3 คน และบางครั้งถ้าเขาติดธุระต้องไปทำมาหากิน ก็จะต้องรองจนกว่าเขาจะกลับมา
หรือรอต่อจากบ้านอื่นที่ทำพิธีอยู่ ปัจจุบันพบว่าเครื่องดนตรีที่ให้ความสนุกสนาน มีใช้อยู่ 2 ชนิด
คือ หน่อซี(แคนกลาง) และหน่อแก(แคนเล็ก) ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ และยังทำให้
ลดความสนุกสนานในการประกอบพิธีประเพณีการเดินจะคี่ ปัจจุบันจะมีผู้เข้าร่วมอยู่ยูลานตันจะคี่
จำนวนมากแต่ส่วนใหญ่จะนั่งดู นั่งฟัง ไม่สนใจเข้าร่วมเต้นเท่าที่ควร เนื่องจากเครื่องดนตรีที่ใช้เป่า
ในลานจะคี่ ยังมีแค่แคนกลางและแคนเล็กเท่านั้น ถ้าเทียบกับสมัยก่อนที่มีครบทั้ง 7 ชนิด จะทำให้
คนทุกวัยเข้าร่วมเต้นและได้รับความสนุกสนานอย่างเต็มที่ สังเกตได้จากคนกลุ่มวัยกลางคนมักจะ
ชอบเต้นเสียงแคนกลางกับซึ่ง เด็กกับวัยรุ่นจะชอบเต้นจังหวะเสียงของแคนเล็ก ซล้วย กับแฉ่ ส่วน
กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ จะชอบจังหวะเสียงของแคนกลาง ซึ่ง กับซล้วย

สาเหตุที่ทำให้เครื่องดนตรีประเภทให้ความสนุกสนานมีเหลืออยู่เพียง 2 ชนิด ก็เพราะว่า
เครื่องดนตรีบางชนิดได้สูญหายไป และบางชนิดก็เสื่อมคุณภาพใช้งานไม่ได้ และในหมู่บ้านไม่มีผู้รู้
ด้านการซ่อมแซมหรือจัดทำเครื่องดนตรีขึ้นมาใหม่เหลือเลยสักคน จากการวิจัยพบว่า มีผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ

ชาวด้านการทำเครื่องดนตรีเหลืออยู่ 1-2 คนเท่านั้น ซึ่งจะเป็นคนที่อาศัยในหมู่บ้านคอยมดและเป็นชนเผ่าลาหู่เหมือนกัน อยู่ห่างจากบ้านห้วยน้ำรินประมาณ 1 กิโลเมตร คือนายจะจู้ จะที่ กับ นายอาซาน จะหะ ซึ่งทีมวิจัยได้พูดคุยและขอความร่วมมือให้ผู้รู้ทั้ง 2 คน มาช่วยถ่ายทอดให้ถ้าหากจะมีการฟื้นฟูความรู้ด้านดนตรีในอนาคต นอกจากนี้อุปกรณ์การทำเครื่องดนตรีบางชนิดยังต้องใช้วัสดุอุปกรณ์จากภายนอก เช่น ชูมู(เป็นไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่เอามาทำเป็นลิ้นเป้ของเครื่องดนตรีลาหู่ได้หลายอย่าง เช่น หน่อไก่อมา แคนกลาง แคนเล็ก อาดำ เป็นไม้ไผ่ที่มีคุณภาพดีปลวกแมลงไม่กิน) หากได้มีการฟื้นฟู ทีมวิจัยคาดว่าจะไปขุดต้นกล้ามาทดลองปลูกไว้ในหมู่บ้าน

จากการวิเคราะห์ของทีมวิจัยผู้รู้และคนในชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะฟื้นฟูด้านดนตรีก่อนเพราะ

1. ดนตรีมีความสำคัญและสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน เช่น จำเป็นต้องใช้ประกอบในการทำพิธีกรรมต่างๆ ของเผ่าลาหู่ชนแล
2. ดนตรีลาหู่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่าจะต้องฟื้นฟูถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป
3. ถ้าในแต่ละครอบครัวมีผู้เป่าหน่อไก่อมาเป็นอย่างน้อย 1 คน จะเป็นการสะดวกต่อการทำพิธีและประหยัดเวลา นอกจากนี้เป็นยังการลดความเสี่ยงที่จะต้องทำพิธีใหม่
4. เกิดการฟื้นฟูเครื่องดนตรีชนิดที่หายไป
5. ทำให้คนในชนเผ่าได้รู้ถึงความสำคัญของเครื่องดนตรีมากขึ้น
6. การเล่นดนตรีนอกจากจะให้ความสนุกสนานแล้วยังทำให้คนในชนเผ่าใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะเยาวชนจะได้หลีกเลี่ยงการใช้เวลาในทางที่ผิด เช่น มั่วสุมยาเสพติด
7. ดนตรียังให้ความสำคัญกับกลุ่มหนุ่มสาวคือสามารถใช้เครื่องดนตรีเป็นสื่อแสดงความรักความห่วงใยซึ่งกันและกันโดยไม่จำกัดทุกเพศทุกวัย
8. การเล่นเครื่องดนตรีของชนเผ่ายังทำให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

ด้านการเดินจะคี

ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

ประเพณีการเดินจะคีได้เกิดขึ้นพร้อมกับศาสนาและความเชื่อ และเป็นอีกหนึ่งพิธีกรรมของศาสนากับความเชื่อ หากมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เคาะจาเลอ(ปีใหม่) จะเซจาเลอ(กินข้าวใหม่) บูตีเลอ(ทำบุญ) หรือซากูเลอ(ทำบุญที่บ้านผีเรือน) คะกูฟีเลอ (ทำบุญร่วมกันทั้งหมู่บ้าน) จะต้องมี การเดินจะคีด้วยเพราะคนในชนเผ่ามีความเชื่อว่าเป็นการเดินบวงสรวงเทพเจ้าหรือซา (เทพเจ้าหรือซาเปรียบเสมือนพระพุทธรูปเจ้าในศาสนาพุทธ) นอกจากนี้การเดินจะคียังทำให้คนในชนเผ่ามีความสมัครสมานสามัคคีเพราะการเป่าเครื่องดนตรีจะต้องมีการช่วยเหลือ

เปลี่ยนคนเป่า ซึ่งเครื่องดนตรีลาหู่ต้องใช้แรงเป่าให้เข้ากับจังหวะอีกทั้งยังจะต้องเดินไปด้วยจึงทำให้คนที่เป่าเหนื่อยเร็ว จากการวิจัยพบว่าคนที่เป่าเก่งที่สุดจะเป่าได้ประมาณ 30 นาที ซึ่งถ้าเครื่องดนตรีครบชุดจะทำให้เกิดความสนุกสนานมาก การเต้นก็จะเดินไปเรื่อยๆ โดยไม่จำกัดเวลา ถ้าส่วนใหญ่ที่อยู่ในลานจะรู้สึกเหนื่อยและง่วงนอน จึงจะมีการหยุดพิธีกรรมในคืนนั้น

นอกจากนั้นการเต้นจะก็ยังเป็นการรักษาวัฒนธรรมการแต่งชุดประจำเผ่า เพราะชนเผ่าลาหู่แซนได้ให้ความสำคัญกับประเพณีการเต้นจะดีมาก โดยจะไม่ให้มีการแต่งกายในชุดแปลกปลอมเข้าไปในลานจะดีเลย ชุดแปลกปลอมในที่นี้หมายถึงชุดหลากหลาย ชุดตามแฟชั่น เป็นต้นจะให้ใส่แต่ชุดประจำเผ่าเท่านั้น หากมีใครฝ่าฝืนแต่งชุดแปลกปลอมเข้าไปจะถูกไล่ออกจากลานจะดีและจะถูกมองว่าเป็นคนไม่มีมารยาท ที่กล่าวมานี้หมายถึงเฉพาะคนในชนเผ่าเท่านั้น ถ้าเป็นคนต่างชุมชนก็ให้แต่งตามปกติแต่จะต้องดูมีคิติดเรียบร้อย ถ้าแต่งตามแฟชั่นและดูไม่เรียบร้อยเข้าไปก็จะถือว่าเป็นการลบหลู่ก็就会被ไล่ออกจากลานจะดี และผู้นำหมู่บ้านก็จะทำการตักเตือน

คนสมัยก่อนให้ความสำคัญกับการเต้นจะดีมาก โดยให้เหตุผลว่าในลานจะดีนั้นนอกจากจะเป็นแหล่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังเป็นลานหาคู่ครองของคนหนุ่มสาวอีกด้วย คนในสมัยก่อนหากจะหาคู่ครองให้ลูกสาวตนนั้นจะต้องดูจากลักษณะนิสัยของผู้ชาย และดูมารยาทการแต่งกาย การพูดจา การมีสัมมาคารวะรู้ว่าใครเป็นผู้ใหญ่ใครเป็นเด็ก ซึ่งก็จะดูกันในลานเต้นจะดีนี้ การหาคู่ครองที่หาโดยไม่เกี่ยวกับการเต้นจะดีหรือในลานเต้นจะดีก็มีอยู่อย่างเดียวคือดูจากการทำมาหากิน ส่วนใหญ่พ่อแม่ของผู้หญิงจะให้ลูกดูและแต่งงานกับคนชนบ้านทำมาหากิน แต่มาเปรียบเทียบกับปัจจุบันแล้วประเพณีการเต้นจะดีได้เสื่อมลงไปมากเพราะคนรุ่นใหม่ได้ให้ความสำคัญกับประเพณีการเต้นจะดีน้อยลง สังเกตได้จากมีคนเข้ามาร่วมน้อยลงเพราะหันไปสนใจเทคโนโลยี เช่น ในขณะที่เต้นจะดีอยู่เมื่อถึงเวลาละครในทีวีมาก็จะพากันไปดูละครจะเหลือคนเพียงส่วนน้อยทำให้การเต้นจะดีไม่สนุกจนในที่สุดก็ต้องเลิกทำพิธีเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กวัยรุ่นที่ไปศึกษาหรือไปทำงานจากสังคมภายนอก และได้นำวัฒนธรรมการแต่งกายแบบสมัยใหม่เข้ามาในลานจะดีมากขึ้น อีกทั้งบางคนสนใจดนตรีสมัยใหม่จึงจะเลยประเพณีการเต้นจะดีและให้ความสนใจกับประเพณีการเต้นจะดีน้อยลง ดูได้จากมีคนเป่าเครื่องดนตรีลาหู่ได้เพียง 3 คน 1 ใน 3 เป็นเยาวชน ซึ่งจากเยาวชนในหมู่บ้านมีประมาณ 40 คน นอกจากนี้ยังพบว่าเยาวชนมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จากการซื้อเครื่องเสียง เทป ซีดี สมัยใหม่

หากยังเป็นเช่นนี้ต่อไปอนาคตการสืบทอดประเพณีการเต้นจะดีจะหายไปและจะส่งผลให้ ความสมัคสมานสามัคคีในชนเผ่าลดลง ความช่วยเหลือเอื้ออาทรกันและกันน้อยลง สังเกตได้จากการทะเลาะวิวาทชกต่อยกันเกิดขึ้นในลาน ซึ่งส่งผลให้ต้องทำพิธีกรรมใหม่ยกตัวอย่างเช่น นายธรรมทำบุญแล้วมีนายสมชายกับนายจะย้อมมาทะเลาะกันในลานเต้นจะดีขณะทำพิธีเต้นจะดี นายธรรมจะต้องให้นายสมชายกับนายจะย้อมชดใช้โดยให้นายสมชายกับนายจะย้อมทำพิธีให้ใหม่ในอีกวัน ซึ่งการทำพิธีแต่ละครั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 1,500 บาท

สาเหตุอีกอย่างที่ทำให้ประเพณีการเต้นจะค่อยปรับเปลี่ยนแปลงไปคือการแต่งกายแบบสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลให้ทัศนคติ ความเชื่อ ความเคารพต่อสถานที่ลานเต้นจะค่อยเสื่อมลง เหตุการณ์ดังกล่าวพบว่าได้มีการตัดเดือนจากผู้ใหญ่แต่เด็กเยาวชนไม่ค่อยเชื่อฟังคำตักเตือน และยังฝืนแต่งกันอยู่ หากเป็นเช่นนี้ความเป็นเอกลักษณ์ที่สวยงามของชุดประจำเผ่าคงหมดไป และอีกทั้งยังเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการซื้อชุดตามแฟชั่นมากขึ้น และเกิดค่านิยมใหม่คือการกล้าแสดงออกเกินความพอดี ขอบโซร် ขอบอวด ซึ่งเป็นค่านิยมที่ผิดไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชนภูเขาซึ่งมีสภาพอากาศที่เย็น และที่สำคัญคนที่แต่งกายไม่เรียบร้อยถือว่าเป็นคนที่แต่งกายไม่สุภาพไม่ให้เกียรติสถานที่ และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของการแต่งกายของชนเผ่าลาหู่แซดอีกด้วย

แนวทางฟื้นฟู

1. ทีมวิจัยและผู้รู้ในหมู่บ้านทำความเข้าใจกับคนรุ่นใหม่ให้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีการเต้นจะคีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นหากประเพณีนี้สูญหายไป
2. จัดทำอุปกรณ์เครื่องดนตรีให้มีความครบครันทุกอุปกรณ์เพื่อที่จะดึงดูดให้คนทุกเพศทุกวัยเข้าร่วมในลานเต้นจะคี

ด้านการแต่งกาย

ความสำคัญของการแต่งกาย

ประเพณีด้านการแต่งกายมีความสำคัญกับชนเผ่าลาหู่เป็นอย่างมาก เนื่องด้วยการแต่งกายจะเชื่อมโยงและควบคู่ไปกับประเพณีวัฒนธรรมต่างๆของชนเผ่าลาหู่ โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมต่างๆของชนเผ่าจะต้องแต่งชุดประจำเผ่าเท่านั้น ซึ่งสามารถสรุปความสำคัญของการแต่งกายได้ดังนี้

1. แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าลาหู่แซด คือลักษณะการแต่งกายจะบ่งบอกถึงความเป็นชนเผ่าลาหู่แซด ซึ่งไม่ซ้ำแบบกับชนเผ่าอื่นโดยมีลักษณะของเสื้อผ้าดังนี้

ชุดการแต่งกายของผู้ชายลาหู่ ทางเกงจะมีลักษณะกว้างคล้ายกระโปรงหรือสะโพรง มีสีดำ เลือกลายกับเสื้อคลุมด้านในสีน้ำเงิน ด้านนอกสีดำ มีเครื่องเงินประดับตามความชอบของผู้สวมใส่ มีถุงน่อง ซึ่งตรงกลางของถุงน่องจะมีลวดลายหลากสีด้วยการปักเย็บด้วยมือ ในปัจจุบันได้วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ผ้าสีลวดลายสำเร็จรูปจากท้องตลาดมาตัดเย็บ

สำหรับชุดการแต่งกายของผู้หญิงใช้ผ้าสีดำชั้นเดียวจะตกแต่งเป็นแถบสีต่างๆที่แขนเสื้อ แถบเสื้อจะเป็นสีขาว ทางเกงขากว้างตรงกลางจะมีลวดลายหลากสี ถุงน่องใช้ผ้าดำแถบขาว ผู้หญิงสมัยก่อนนิยมคาดผ้ารอบศีรษะซึ่งปัจจุบันนี้ยังคงพบเห็นบ้างเป็นบางเทศกาล เช่น ปีใหม่ กินข้าวใหม่ เป็นต้น ส่วนแขนเสื้อจะยาวถึงข้อมือ ในอดีตชุดการแต่งกายของลาหู่แซดจะดูเป็นสีดำหมดไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ไม่มีเสื้อในเสื้อชั้นเหมือนในปัจจุบัน

2. มีความสำคัญในการประกอบพิธีกรรม

วัฒนธรรมประเพณีการแต่งกายมีความสำคัญและจำเป็นต่อการประกอบพิธีกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ทำบุญ เป็นการทำบุญในแต่ละหลังคาเรือนซึ่งถ้าบ้านของใครจะทำบุญบ้านจะมีตัวแทนสมาชิกในครัวเรือน นำน้ำไปให้ครัวเรือนอื่นๆในชุมชน เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ชุมชนรู้ว่าบ้านตัวเองกำลังจะทำบุญ (ถือกาน้ำไปรินใส่แก้วน้ำบ้านเพื่อนสมาชิก) ซึ่งการทำบุญดังกล่าวจะต้องใส่ชุดลาหู่ทุกครั้ง ไม่เช่นนั้นพระเจ้าจะไม่รับเครื่องถวายจากผู้ทำบุญมอบให้ และลาหู่ยังเชื่อว่าถ้าบ้านที่ทำบุญไม่แต่งชุดประจำเผ่าจะไม่ได้พรจากพระเจ้าและไม่สำเร็จตามความมุ่งหมายหรือความต้องการในการทำบุญครั้งนั้น

2.2 ปีใหม่ ชาวลาหู่มีเทศกาลปีใหม่ในช่วงเดือน ก.พ - มี.ค. ของทุกปีความสำคัญของการจัดงานปีใหม่ก็เพื่อจะขอพรจากพระเจ้าเพื่อให้ชีวิตมีความสุข ประสบผลสำเร็จในการเพาะปลูกตลอดปี เทศกาลปีใหม่นี้ลาหู่จะถวายข้าวปู (ข้าวเหนียวที่ึ่งจนสุกแล้วนำไปตำให้ละเอียดเพื่อปั้นเป็นรูปต่างๆ) ชาวลาหู่เชื่อว่าหากใครไม่แต่งกายในชุดประจำเผ่าในเทศกาลปีใหม่บุคคลนั้นจะไม่ได้พรจากพระเจ้า ขออะไรก็ไม่สมหวังในสิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาไว้ และที่สำคัญบุคคลที่ไม่แต่งกายในชุดประจำเผ่าจะเป็นบุคคลที่ไม่ให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษและพระเจ้า ชาวลาหู่แซลจะถือว่าบุคคลนั้นไม่ใช่ลูกหลานของลาหู่

2.3 กินข้าวใหม่ ชาวลาหู่แซลจะจัดเทศกาลกินข้าวใหม่ ช่วงเดือน ก.ค. ของทุกปี ซึ่งจะจัด 3 วัน ต่อปี เพื่อเป็นการขอพรจากพระเจ้าให้ทำมาหากินสะดวก สมาย มีความสุขในชีวิต ให้มีวาสนาดี การทำบุญกินข้าวใหม่ชาวลาหู่จะถวายต้นข้าว แดงขาว ฟักทอง และข้าวโพด และถ้าบุคคลใดไม่แต่งกายชุดประจำเผ่าในเทศกาลกินข้าวใหม่ จะเป็นบุคคลที่ไม่ได้รับพรจากพระเจ้า ไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ ไม่เคารพต่อบรรพบุรุษและพระเจ้า และชาวลาหู่จะไม่ถือว่าเป็นลูกหลานของลาหู่

ผลกระทบในด้านการแต่งกาย

ในปัจจุบันเยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่นิยมแต่งกายชุดประจำเผ่า แต่จะมีการแต่งกายที่เปลี่ยนไปเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. ใส่ในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งปัจจุบันคนรุ่นใหม่จะไม่นิยมใส่หรือถ้าใส่ก็ใส่ไม่ครบชุด บางคนก็ใส่ตามแฟชั่นเหมือนในเมืองเลย

2. ใส่ในช่วงเทศกาลที่มีการประกอบพิธีกรรม คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันก็ไม่ค่อยเห็นความสำคัญเท่าที่ควรนัก ไม่เคร่งครัดเหมือนคนเฒ่าคนแก่ เช่นถ้ามีการทำพิธีกรรม 3 วัน ผู้เฒ่าผู้แก่จะใส่ชุดทั้ง 3 วัน แต่คนรุ่นใหม่จะใส่เพียงวันเดียวหรือใส่บ้างไม่ใส่บ้างอีกทั้งยังใส่ไม่ครบชุดอีกด้วย

สาเหตุการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการแต่งกาย

- สื่อต่างๆที่มากับโทรทัศน์ ซีดี คาราโอเกะ โทรศัพท์ ฯลฯ
- มาจากเยาวชนที่ไปศึกษาต่อในเมืองแล้วรับวัฒนธรรมการแต่งกายมาเผยแพร่ในชุมชน
- คนที่เข้าไปทำงานในเมืองรับวัฒนธรรมการแต่งกายจากภายนอกเข้ามาเผยแพร่ในชุมชน
- ผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่มีวิธีการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของการแต่งกายชุดประจำเผ่า

ผลกระทบที่เกิดในชุมชน

- เด็กในชุมชนเลียนแบบการแต่งกายจากผู้ที่น่ามาเผยแพร่จากภายนอก
- การแต่งกายที่เลียนแบบจากภายนอกไม่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชนเผ่าลาหู่แซแล (ดูไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิต)
- เด็กขาดจิตสำนึกและไม่เห็นความสำคัญต่อการแต่งกายในชุดประจำเผ่า และนำไปสู่การไม่เห็นความสำคัญต่อการประกอบพิธีกรรมต่างๆของชนเผ่า
- เยาวชนคนรุ่นใหม่รับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาเยอะขึ้นส่งผลให้ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชนเผ่าอาจมีการเสื่อมสลายและหาความเป็นเอกลักษณ์และหาความเป็นตัวตนของชนเผ่าลาหู่แซแลไม่ได้

แนวทางฟื้นฟูเรื่องการแต่งกาย

- ปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของการแต่งกายชุดประจำเผ่า โดยให้ผู้บรรยายให้คนรุ่นใหม่ฟัง
- ให้ผู้รู้ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้ชุมชนเห็นถึงผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้นกับชนเผ่าลาหู่แซแลหากลาหู่ไม่สนใจที่จะแต่งกายชุดประจำเผ่า
- วางแผนร่วมกับชุมชนเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแต่งชุดประจำเผ่า

ด้านสมุนไพร

ความสำคัญของยาสมุนไพร

ยาสมุนไพรเป็นยาแผนโบราณที่สืบทอดกันมาช้านานตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งในสมัยก่อนนั้นยาสมุนไพรนี้เป็นยาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนในชนเผ่ามากเพราะสมัยก่อนนั้นไม่มีโรงพยาบาล ไม่มีสถานเอนกามัยและคลินิก หรือถึงมีก็มีอยู่ไกลจากชุมชน อีกทั้งการคมนาคมขนส่งก็ไม่สะดวก คือไม่มีถนนสำหรับรถยนต์ผ่านเลย มีแต่ถนนคนเดินจึงไม่สามารถไปหาหมอได้ และที่

สำคัญคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่รู้จักโรงพยาบาลเลย จึงใช้ตัวยาสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บอย่างเดียว

ปัจจุบันมีผู้รู้เรื่องยาสมุนไพรไม่มากนักแตกต่างกับสมัยก่อน บ้านห้วยน้ำริน ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย มีผู้รู้เรื่องยาสมุนไพรเพียง 3 คน คือนายจะแบะ จะบุญ นายจะพะ จะบุญ และนางนาพือ และมะมะ ทั้งสามนี้ได้รับการสืบทอดมาจากปู่ย่าตายาย โดยระบบลูกโซ่มาจนถึงปัจจุบัน การใช้ยาสมุนไพรในปัจจุบันได้ใช้ควบคู่ไปกับยาลดความดัน(ยาที่มีขายตามร้านขายยาทั่วไป) ซึ่งมีทั้ง ยาน้ำ ยาผง ยาเม็ด ยาทา เป็นต้น ใช้ในวงการแพทย์อย่างแพร่หลาย ส่วนใหญ่ยอมรับและเชื่อถือ ผู้ใช้ยาต้องรู้ด้วยว่ายาสชนิดใดใช้รักษาโรคอะไรตลอดถึงขนาดและส่วนผสมด้วย สมุนไพรนั้นมีอยู่หลายชนิดบางชนิดก็รักษาโรคได้หลายอย่าง บางชนิดก็เฉพาะอย่าง หากไม่รู้จักจริงนำมาใช้ก็อาจเกิดโทษได้ ยาสมุนไพรที่ชนเผ่าลาหู่แซแลนิยมใช้รักษาโรคส่วนใหญ่ก็ใช้แก้ปวดฟัน เป็นหนอง เชื้อน้ำกัดเท้า ห้ามเลือด สมานแผล ประจำเดือนมาไม่ปกติ แก้โรคตาแดง ฯลฯ ตัวยาสมุนไพรที่เก็บรวบรวมข้อมูลมาได้มีทั้งหมด 27 ชนิด บางอย่างมีสรรพคุณอย่างเดียว บางอย่างก็ใช้รักษาโรคได้หลายอย่าง ดังนี้

ชนิดของยาสมุนไพรวิธีการใช้และสรรพคุณ

1. อ้อกำขากี้	ใช้กับแผลโดนมีดบาด ประโยชน์คือใช้ห้ามเลือดแผลจะแห้งเร็ว
2. หน่านี	ใช้เมื่อถ่ายเป็นเลือด เป็นหนอง โดยเอารากไปต้มกิน
3. อายอ	ใช้แก้ปวดท้อง คลื่นไส้อาเจียร โดยนำรากไปต้มดื่ม
4. แคปา	ใช้แก้โรคผิดเดือนของหญิงคลอดบุตร โดยนำไปอบ
5. ตำก่วย, ปิป่าหน้ากะญี, ตะป้าซู	ใช้สำหรับแก้ผิดเดือนของหญิงคลอดบุตร กินข้าวไม่อร่อย ถูกยาพิษ เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า เป็นต้น
6. แจ่มมือ	ใช้กับแผลถูกมีดบาดโดยใช้ยอดมาตำให้ละเอียดแล้วพันหรือทาที่แผล
7. หน่าพี	ใช้แก้ไข้มาลาเรีย ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แก้คัน
8. อามานะ	ใช้แก้ปวดท้อง รักษาโรคหนองในโดยนำรากไปต้มดื่ม
9. พือวือแต	ใช้แก้ท้องเสีย ถ่ายไม่ออก ถ่ายไม่เป็นเวลา ใช้ดองเหล้าหรือผสมกับอายอก็ได้
10. คำซู	ใช้แก้โรคตาแดงใช้รากหรือใบมาตำล้างตา
11. อำทอเกาะ	ใช้สำหรับเชื่อน้ำกัดเท้า โดยนำไปต้มแล้วใช้ล้างที่บริเวณแผล
12. ตำกา	ใช้สำหรับโดนก้อนหินบาด โดยนำยอดไปตำแล้วทาที่แผล

13. ค่ะตำชู	ใช้สำหรับฉีไม่ออก แก้วโรคปอด ใช้ลำต้นผสมกับรากหญ้า คาแล้วนำไปต้มดื่ม
14. ยอดกำ	ใช้สำหรับฝีหนอง
15. ราแห่ม	ใช้สำหรับแก้ผื่นคัน โดยใช้ล้างและอาบ
16. ฉีอู่	ใช้แก้คัน โดยนำรากใบและลำต้นไปต้มดื่ม
17. ชีชือพู	ใช้สำหรับผู้หญิงคลอดบุตร ช่วยให้มีมดลูกเข้าอู่เร็ว (ในช่วง อยู่ไฟ)
18. บีปี้แล	ใช้แก้โรคโลหิตจาง เนื้อตัวซีด นำรากไปต้มดื่ม
19. พือวู	ใช้แก้ปวดท้อง ท้องเสีย ท้องร่วง นำรากไปต้มดื่ม
20. ชีชือปอย	ใช้สำหรับหญิงคลอดบุตร ช่วยกระตุ้นมดลูกในช่วงอยู่ไฟ ใช้ผสมกับชีชือพูเพื่อเพิ่มสรรพคุณ ใช้รากต้มดื่ม
21. แอ้ออแง	ใช้บำรุงกำลังและเจริญอาหารวิธีใช้นำรากไปต้มดื่ม
22. ค่ะป่าเขียบ	แก้ผื่นเดือน บำรุงกำลัง สำหรับหญิงคลอดบุตร นำรากไป ต้มดื่ม
23. ยาพะจ่อ	แก้ท้องร่วง ช่วยให้เจริญอาหารสำหรับผู้สูงอายุ
24. หยื่อกือ	แก้ปัสสาวะบ่อย โดยนำรากไปต้มดื่ม
25. ยาพะแล	แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ ใช้รากต้มดื่ม
26. ค่ะป่าชูกือ	บำรุงกำลังเจริญอาหารใช้รากต้มดื่ม
27. แอ้ออกือ	ใช้รักษาโรคกระเพาะเป็นแผล

ผลกระทบด้านสมุนไพร

ปัจจุบันชนเผ่าลาหู่แซแลใช้สมุนไพรในการรักษาโรคน้อยลงที่มีใช้อยู่ในปัจจุบัน มีสมุนไพรที่ใช้เกี่ยวกับการเจริญอาหาร ผื่นเดือน ประจำเดือนมาปกติ ্যালดใช้และยาสมุนไพรบางส่วนของสาเหตุที่ใช้ยาสมุนไพรน้อยลงเนื่องด้วยชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องสมุนไพร จึงมีความกลัวอันตรายเมื่อใช้ผิดสรรพคุณ และผู้ที่มีความรู้เรื่องสมุนไพรก็ไม่มีการสืบทอดหรือถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง อีกทั้งคนรุ่นปัจจุบันนิยมไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันซึ่งจะสะดวกสบายมากกว่า

ผลกระทบที่ไม่ใช้สมุนไพรรักษาโรค ทำให้ค่าใช้จ่ายของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้นเพราะต้องไปซื้อยาแผนปัจจุบัน

แนวทางฟื้นฟูด้านสมุนไพร

- ทีมวิจัยกระตุ้นชุมชนให้หันมาสนใจการรักษาโรคโดยใช้ยาสมุนไพร โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลสมุนไพรแต่ละชนิดร่วมกัน
- สนับสนุนให้ชุมชนใช้ยาสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง
- ให้ผู้รู้ด้านสมุนไพรถ่ายทอดความรู้และประโยชน์ของการใช้ยาสมุนไพรสู่คนรุ่นหลัง

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

จากการทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านหมู่บ้านห้วยน้ำริน ในโครงการวิจัยเรื่องแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าลาหู่แซแล หมู่ 8 ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยมีเป้าหมายเพื่อรวบรวมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตและเพื่อค้นหาแนวทางฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมทั้ง 5 ด้าน จากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

เนื่องจากประเพณีของชนเผ่าลาหู่แซแลทั้ง 5 ด้าน ที่ได้รวบรวมเก็บข้อมูลมานั้นทีมงานวิจัย ผู้รู้ และชุมชน พบว่าทุกด้านที่ศึกษาข้อมูลมาจะเห็นถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน ในทั้ง 5 ด้าน เพราะในทั้ง 5 เรื่องจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่แซแลทั้งในแง่ของศาสนา ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรมและการปกครอง กฎระเบียบ ความเชื่อ ค่านิยม ความสามัคคี ความมีน้ำใจ รวมไปถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าลาหู่แซแล

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมประเพณีทั้ง 5 ด้านได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชนเผ่าลาหู่แซแล โดยสรุปได้ดังนี้

1. ความมีน้ำใจ และความสามัคคีในชนเผ่าลดลงเนื่องด้วยทุกคนหันไปใช้ชีวิตแบบคนพื้นราบมากขึ้น เช่น มีการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ ทำงานเพื่อที่จะนำเงินไปซื้อของที่ฟุ่มเฟือยในเมืองมาอวดกัน ส่งผลให้เกิดความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน ท้ายที่สุดทำให้ลาหู่ต่างคนต่างคิดต่างคนต่างทำ ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็ลดน้อยลง
2. ความต้องการที่จะบริโภคสินค้าหรือเทคโนโลยีเหมือนคนในเมือง เช่น แข่งขันกันซื้อทีวี ซีดี คาวีรต และกลุ่มวัยรุ่นก็นิยมฟังเพลงไทยที่กำลังฮิตติดตลาด ส่งผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนไป เวลาที่จะพบปะพูดคุยและช่วยเหลือซึ่งกันและกันก็น้อยลง
3. ความเคร่งครัดในเรื่องศาสนาลดน้อยลง เช่น เมื่อก่อนหากครอบครัวไหนมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สมาชิกในครอบครัวนั้นจะต้องอยู่ครบทุกคนเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อพระเจ้า(หรือซา) แต่ปัจจุบันเปลี่ยนไปมาก เพราะเมื่อมีการทำพิธีกรรมในปัจจุบันส่วนมากในแต่ละครอบครัวจะมีคนอยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น
4. วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป เช่น นิยมบริโภคสินค้าจากภายนอกทั้งของกินและของใช้ วิถีการสร้างบ้านเปลี่ยนไปนิยมสร้างบ้านแบบ 2 ชั้นเหมือนคนพื้นราบ การพูดคุยก็ใช้ภาษาไทยสื่อสารกันมากขึ้น การแต่งกายก็เลียนแบบจากในเมือง นอกจากนั้น คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่หันมาดื่มเหล้ากันมากขึ้น
5. เนื่องจากหมู่บ้านห้วยน้ำรินเป็นหมู่บ้านเล็กๆ จึงถูกนำไปรวมกับหมู่บ้าน

ใกล้เคียงที่เป็นหมู่บ้านคนพื้นราบที่เป็นหมู่บ้านที่ใหญ่กว่า ระบบการปกครองจึงเหมือนกัน ทำให้กฎเกณฑ์ และระเบียบการปกครองจะออกมาจากคนพื้นราบที่มีจำนวนประชากรเยอะกว่า ทำให้ชนเผ่าลาหู่บ้านห้วยน้ำรินขาดการมีส่วนร่วมในการตั้งกฎเกณฑ์ให้กับตัวเอง จะไปต่อรองก็ไม่กล้า เพราะคิดว่าตัวเองเป็นชนเผ่า ที่มีโอกาสน้อยกว่าคนไทยในพื้นที่ราบ

สรุปสาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมประเพณีทั้ง 5 ด้าน เปลี่ยนแปลงไป มีดังนี้

1. การหลั่งไหลเข้ามาของกระแสบริโภคนิยมจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีเพื่อความบันเทิง เช่น โทรทัศน์ เครื่องเสียง เป็นต้น นอกจากนั้นยังเข้ามาในรูปบุคคลจากภายนอก เช่น ฝรั่งเศสที่แต่งกายไม่สุภาพ

2. ชุมชนและคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่รู้ว่่าประเพณีและวัฒนธรรมทั้ง 5 ด้าน มีความสำคัญและจำเป็นในชีวิตประจำวันอย่างไร และไม่เห็นปัญหาว่าถ้าเราไม่มีวัฒนธรรมยึดเหนี่ยวจะเกิดอะไรขึ้น และจะเป็นอย่างไร

3. ไม่มีระบบการสืบทอด ปลูกฝัง และเผยแพร่อย่างเป็นจริงเป็นจังจากคนรุ่นก่อน มาสู่คนรุ่นหลัง ส่งผลให้เด็กรุ่นใหม่ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของตนเอง

4. ไม่มีระบบกฎเกณฑ์ การควบคุม เป็นของตนเองทำให้ไม่สามารถที่จะตั้งรับกับกระแสความเจริญจากภายนอกได้

แนวทางการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีในช่วงต่อไป ชุมชนเห็นความสำคัญตรงกันที่จะให้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีด้านดนตรี เนื่องจากดนตรีมีความสำคัญต่อพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ของชุมชน จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะมีการประกอบพิธีกรรมในช่วงเทศกาลไหนก็ตามจะขาดเครื่องดนตรีไปไม่ได้ และถ้าหากเครื่องดนตรีมีครบครัน และมีคนเป่าเครื่องดนตรีเป็นหลายคน จะทำให้พิธีกรรมในเทศกาลต่างๆ มีความสนุกสนานครึกครื้นมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการดึงดูดให้คนรุ่นใหม่หันมาให้ความสนใจกับวัฒนธรรมประเพณีของตนเองมากขึ้น แต่ในปัจจุบันเครื่องดนตรีบางอย่างได้สูญหาย บางอย่างก็ลดน้อยลงไปทุกที นอกจากนั้นคนที่เป่าเครื่องดนตรีในการประกอบพิธีกรรมก็มีเพียงไม่กี่คนที่สามารถจะเป่าได้ ชุมชนจึงเห็นร่วมกันว่าหากปล่อยไว้เป็นเช่นนี้อาจสูญหลากหลายก็อาจจะไม่มีวัฒนธรรมประเพณีที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าลาหู่แซเหลือต่อไป

บทเรียนที่พบจากการวิจัย

จากการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมาพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโดยสรุปดังต่อไปนี้

1. ผู้รู้และทีมวิจัยมีเวลาว่างไม่ตรงกัน สาเหตุเนื่องจากว่าผู้รู้บางท่านมีงานที่ยังต้องทำและมีปัญหากับโรคภัยไข้เจ็บจึงไม่อาจเข้าร่วมงานได้ทุกครั้ง และวันเวลานัดหมายก็ไม่ชัดเจน ซึ่งเป็นเพราะทีมวิจัยขาดการประสานหรือไม่ติดตามเรื่องอย่างสม่ำเสมอ

2. ขาดการสร้างความเข้าใจงานวิจัยร่วมกัน เนื่องจากทีมวิจัยยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยและทีมอาจอธิบายหรือให้รายละเอียดของโครงการวิจัยไม่ถูกต้อง เหตุนี้จึงทำให้ชุมชนเข้าใจทีมวิจัยผิดและช่วงแรกชุมชนไม่ค่อยสนใจกับงานวิจัยนี้ เพราะงบประมาณที่ได้ชุมชนไม่มีส่วนได้แต่ตอนนี้ชุมชนเข้าใจงานที่ทำอยู่เราอาจจะไม่ได้ผลประโยชน์โดยส่วนตัว แต่ได้อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของชนเผ่าของเราไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป

3. ขาดเทคนิคการประสานงานกับผู้อาวุโสในชุมชน เนื่องจากทีมวิจัยและชุมชนยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำวิจัยมาก่อน ซึ่งส่งผลให้ทีมวิจัยขาดทักษะในเรื่องการประสานงานกับผู้รู้และผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ไม่ทราบพัฒนาการของการดำเนินงานวิจัยว่าตอนนี้ทำงานถึงไหนแล้ว

วิธีการแก้ไขปัญหา

ทีมวิจัยและชุมชนได้วางแผนคิดและวางแผนการทำกิจกรรมร่วมกันและยังมีข้อตกลงกันว่าจะให้ผู้รู้และชุมชนเข้าร่วมในทุกกิจกรรม และทีมวิจัยจะพูดคุยชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนเรื่องงานวิจัยทุกครั้งถ้ามีเวทีต่างๆในชุมชน

บทเรียนโดยภาพรวมจากการที่บ้านห้วยน้ำรินได้ทำโครงการวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่ากระบวนการวิจัยได้ทำให้ชุมชนได้เข้าใจและให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าตัวเองมากขึ้น และเห็นความสำคัญที่จะต้องให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดประเพณีที่ดั้งเดิมนี้เอาไว้สืบทอดต่อไป ในส่วนทีมวิจัยที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ก็ได้ประสบการณ์จากการทำโครงการวิจัยเรื่องนี้หลายอย่าง เช่น กล้าคิด กล้าทำ กล้าพูด มีความมั่นใจที่จะพูดในเวทีการประชุมของหมู่บ้าน กล้าแสดงความคิดเห็นกับทั้งคนภายในและภายนอกชุมชน การทำวิจัยได้ทำให้ชุมชนมีความสามัคคีร่วมมือกันเป็นอย่างดี ทีมวิจัยเองก็มีความภูมิใจที่ได้มีโอกาสทำงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้นมา โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้เผยแพร่ให้กับบุคคลทั่วไปที่สนใจจะศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าลาหู่แซนต่อไป

ภาคผนวก

ชื่อและประวัติที่มวิจัย

1. นายสมชาย จะย่อ

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 1/พ หมู่ 8 บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 27 ปี ประสบการณ์ในการทำงาน เคยเป็น อสม. ของหมู่บ้าน

2. นายพนารธรรม จะปู่

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 8 บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อายุ 22 ปี ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นประธานกลุ่มเยาวชน

3. นายจะงะ แสงฮอง

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อายุ 26 ปี ประสบการณ์ในการทำงาน เคยเป็น อสม. ของหมู่บ้าน

4. นายจะย่อ จะท่า

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 86 หมู่ 8 บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 22 ปี ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

5. นายนิพนธ์ เตโธ๊ะ

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 95 หมู่ 8 บ้านห้วยน้ำริน ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อายุ 26 ปี ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นช่างตีเครื่องเงิน

6. นายจะพือ แก่หนาน

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 267 หมู่ 8 บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 27 ปี ประสบการณ์ในการทำงาน เคยเป็นกรรมการหมู่บ้านและเป็น อ.ส.ม

7.นายมานพ จะย่อ

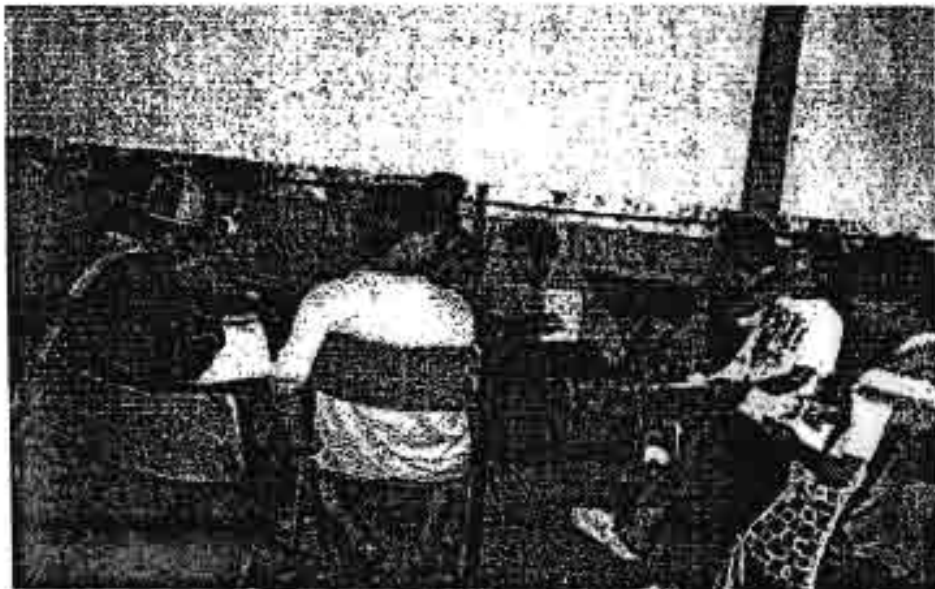
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 1/พ หมู่ 8 บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อายุ 28 ปี ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นไกด์ประจำท้องถิ่น

ภาพที่ 1

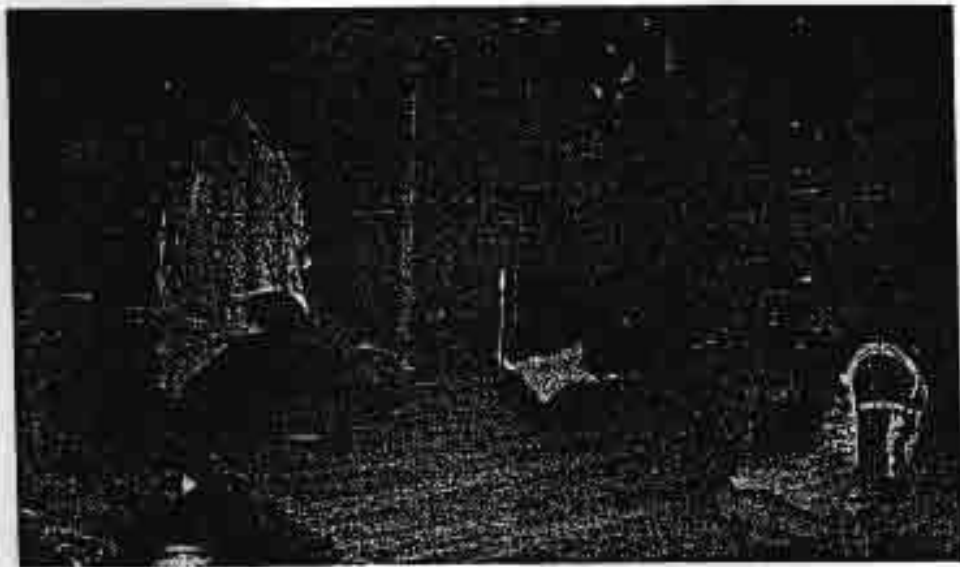
หมู่บ้านห้วยน้ำรินที่ทำการวิจัย

ภาพที่ 2

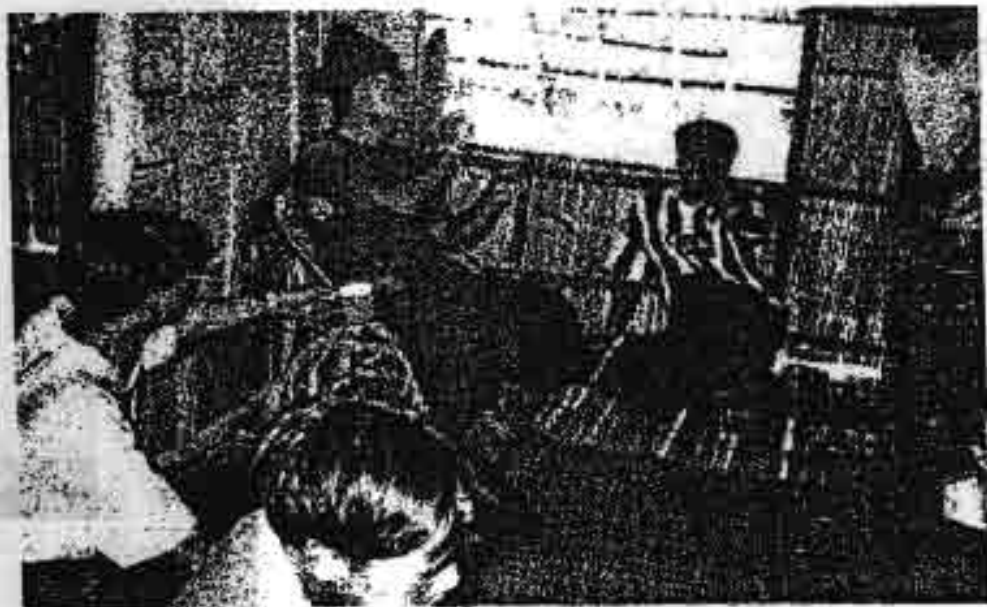
ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศาสนา

ภาพที่ 3

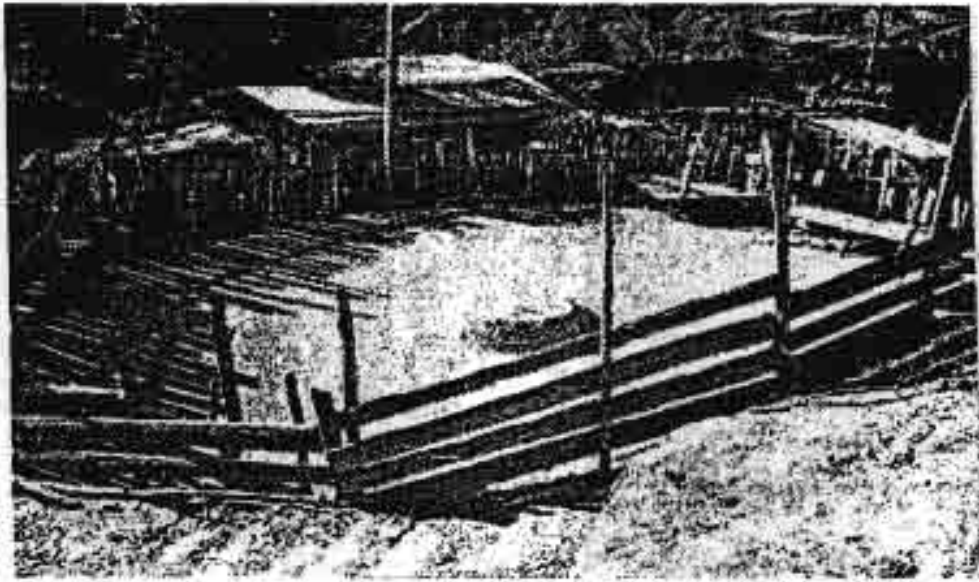
ศึกษาเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ภาพที่ 4

ศึกษาเกี่ยวกับชนิด ศัพท์ วิธีการใช้และสรรพคุณของยาสมุนไพร

ภาพที่ 5

ลานคั้นจะติประจำหมู่บ้านหัวชน้ำริน

ภาพที่ 6

การคั้นจะติต้อนรับคนต่างถิ่นในเผ่าเคียวกันในประเทศกาตปิใหม่

ภาพที่ 7

การเดินจะคีในเทศกาลปีใหม่

ภาพที่ 8

ชุดการแต่งกายประจำเผ่าของผู้หญิง

